

Oslo

Elev- og lærlingombudet og Mobbeombudet i Oslo

Årsrapport 2024

Den gang da, hver gang når

Avsluttende rapport for
Elev- og lærlingombudet og
Mobbeombudet i Oslo

Innhold

1	Forord	4
2	Anbefalinger	5
3	Ombudstjenesten	7
3.1	Om ombudene	7
3.2	Nytt ombud: Barnehage-, skole- og lærlingombudet i Oslo (BSL)	9
4	Del 1: Skolen som et speilbilde av samfunnet	11
4.1	Språk	11
4.1.1	Et byråkratisk og avvisende språk i møte med barn og unge	11
4.1.2	Negativt språk forsterker negative antakelser	12
4.2	Koronaåret – en hverdag med hjemmeskole og kohorter	14
5	Del2: Den gang da	17
5.1	Skoleeiers ansvar	17
5.2	Trygt og godt skolemiljø	18
5.2.1	Digitale plattformer	19
5.2.2	Fysisk miljø	20
5.3	Elevstemmen og medvirkning	22
5.3.1	Elevråd og Elevorganisasjonen i Oslo	22
5.3.2	Enkelteleven	23
5.4	Fellesskap og tilhørighet	24
5.5	Skole-hjem samarbeid	27
6	Del 3: Hver gang når	30
6.1	Skoleeiers ansvar	30
6.1.1	Skole-hjem samarbeid	32
6.2	Trygt og godt skolemiljø.	33
6.2.1	Digitale plattformer	33
6.2.2	Fysisk miljø	34
6.2.3	Kapittel 12. Skolemiljøet til elevene	35
6.2.4	Utvidelse av normer	37
6.2.5	Barn som utøver vold og trusler	39

6.2.6	Økende mobbetall	40
6.2.7	Skolefravær	44
6.2.8	Skole-hjem samarbeid	45
6.3	Elevstemmen og medvirkning	48
6.4	Barnets beste- og sårbarhetsvurderinger	49
6.4.1	Skole-hjemsamarbeid	50
6.5	Fellesskap og tilhørighet.....	51
6.5.1	Skole-hjemsamarbeid	52
7	Læringer	56
7.1	Læringer som ikke får den opplæringen de skal ha	56
7.2	Mangel på trygt og godt arbeids- og læringsmiljø	58
7.3	Manglende tillit og mangelfull kommunikasjon	60
8	Barnehage	64
9	Uttalelser	66
9.1	Uttalelse Læringsrådet i Oslo for 2024	66
9.2	Uttalelse Elevorganisasjonen i Oslo 2024	68
10	Mandater	70
10.1	Mandat mobbeombudet i Oslo kommune	70
10.2	Mandat elev- og lærlingombudet i Oslo kommune	72
10.3	Mandat barnehage-, skole og lærlingombudet i Oslo kommune.....	73

Den gang da, hver gang når

1 Forord

Elev- og lærlingombudet og mobbeombudet har hatt et klart og viktig oppdrag: å beskytte rettighetene til barnehagebarn, elever og lærlinger i Oslo, samt å fremme barn og unges stemmer. Ombudene har de siste fem årene arbeidet sammen for å identifisere og synliggjøre utfordringer som bryter med eller utfordrer barn og unges lovfestede rettigheter i barnehage, skole og lærlingløp. Gjennom erfaringer fra enkeltsaker har vi satt fokus på hvordan Oslo kommune kan forbedre arbeidet med å sikre barn og unges rettigheter.

I foregående årsrapporter har ombudene pekt på viktigheten av skoleeiers ansvar, trygt og godt skolemiljø, elevstemmen og medvirkning, samt arbeidet med fellesskap og tilhørighet. Det gjør vi også i årsrapporten for 2024. Den avsluttende rapporten er todelt. I rapportens første del belyser vi overnevnte temaer med et tilbakeblikk på de siste fire årene. I rapportens andre del belyser vi de samme temaene basert på henvendelser til ombudene i 2024.

Måten vi omtaler og møter barn og unge på, har stor innvirkning på deres tillit til voksne og skolesystemet. Ombudene har påpekt at alle systemer er en sosial konstruksjon, hvilket betyr at de kan endres og forbedres. Politisk og administrativ ledelse har derfor en viktig rolle i å lytte til det barn og unge forteller, og gjennom handlinger påvirke og forbedre systemene barn og unge er en del av.

I et trygt og godt miljø preget av tilhørighet, fellesskap og tillitsfulle relasjoner, er barn og unges stemmer og medvirkning en del av grunnfundamentet. Det kan derfor ikke understrekes nok; *barn og unge er en informasjonsressurs og våre viktigste samarbeidspartnere*. Gode systemer for å innhente barn og unges stemmer på alle nivåer i kommunen er avgjørende for å sikre deres rettigheter. Hvis vi unnlater å lytte til barn og unge – enten det er i barnehager, skoler, lærebedrifter, etater, bydelsnivå eller kommunenivå – vil Oslo kommune fortsette å bryte de samme rettighetene.

Oslo, 31. mars 2025

Sofie Haug Changezi, Elev- og lærlingombud

Henrik Raustøl, Mobbeombud

2 Anbefalinger

- Bystyret ber byrådet sørge for at grunnskoler og videregående skoler har nødvendig kompetanse for å etterleve elevenes rettigheter til et trygt og godt psykososialt skolemiljø iht. opplæringslovas kapittel 12.

(side 46)

- Bystyret ber byrådet om å sørge for at skoleeier sikrer tilstrekkelig kompetanse hos skolene i arbeidet med å gjennomføre barnets beste vurderinger og sårbarhetsvurderinger ved alle avgjørelser som berører barn og unge. Samt sikre at alle skoler etterlever lovfestet skjerpet ansvar overfor elever med særskilt sårbarhet.

(side 50)

- Bystyret ber byrådet sikre at skolene har lik forståelse av aktivitetsplikten, aktivitetsplanen og tydelige rutiner for hva skolen *skal* og hva skolen *kan* informere elever og foresatte om i skolemiljøsaker.

(side 46)

- Bystyret ber byrådet utarbeide rutiner for ivaretagelse av elevers fysiske arbeidsmiljø, samt utarbeide et system for å fange opp og forbedre forhold som bryter med elevenes rettigheter knyttet til fysisk arbeidsmiljø.

(side 35)

- Bystyret ber byrådet sikre at barn og unge får medvirke i barnehager og skoler, og blir inkludert i alle saksbehandlingsprosesser. Barn og unges stemmer må innhentes systematisk på alle nivåer i kommunen.

(side 50)

- Bystyret ber byrådet sikre at kommunen har en beredskapsplan som konkret sikrer at barn og unges lovfestede rettigheter i barnehage, skole og lærebedrifter ivaretas under fremtidige kriser.

(side 15)

- Bystyret ber byrådet sikre at lærebedrifter har nødvendig veiledningskompetanse til å veilede lærlinger og lære kandidater på en forsvarlig måte. Samt sikre at lærebedriften har kompetanse på individuelt tilrettelagt opplæring der det er nødvendig.

(side 62)

- Bystyret ber byrådet utarbeide et system som fanger opp lærlingenes arbeidsmiljø. Samt sikre at nåværende oppfølgingstiltak rettet mot både lærlinger og lærebedrift er tilstrekkelige.

(side 62)

- Bystyret ber byrådet sørge for at alle barnehager kjenner godt til barnehagelovens kapittel VIII og forventninger til endret praksis.

(side 65)

- Bystyret ber byrådet om å sørge for en helhetlig tilnærming fra bydelene til barnehagefeltet ved å sikre at det allmenpedagogiske arbeidet prioriteres, samtidig som sårbare barn med behov for spesialpedagogisk hjelp får retten innfridd.

(side 65)

3 Ombudstjenesten

3.1 Om ombudene

Ombudene er uavhengig av politiske og administrative myndigheter, og skal være et lavterskeltilbud for barn og unge i barnehager, skoler og lærebedrifter i Oslo.

Ombudene samarbeider med: elever, lærlinger, foresatte, barnehager, skoler, fagforeninger, utvalg, organisasjoner, lærebedrifter, skole- og barnehageeiere, Utdanningsetaten, PPT, BUP, politiet, byrådsavdeling for oppvekst og kunnskap og øvrige politikere i bystyret.

Sofie Haug Changezi har vært ansatt som elev- og lærlingombud i Oslo fra 01.10.2020. Henrik Raustøl har vært ansatt som mobbeombud i Oslo fra 01.06.2023.

- Ombudene er ansatt for seks år på åremål.
- Mobbeombudet og elev- og lærlingombudet har begge én stillingsressurs i 100% stilling, og har eget budsjett og koststed.
- Økonomisk-administrativ oppfølging, herunder regnskapsføring og budsjettering, ivaretas av Bystyrets sekretariat.
- Ordføreren i Oslo har oppfølgingsansvaret.
- Elev- og lærlingombudet og mobbeombudet har siden 2020 levert samlet årsrapport til bystyre.

Ombudenes mandat følger vedlagt rapporten.

Henvendelser som er besvart i 2024 er registrert fra følgende grupper: Elever, lærlinger, foresatte på vegne av eget barn, foresatte på vegne av andres barn, familiemedlemmer og verger, elevråd på vegne av elever, FAU, SU, ansatte i skole; Utdanningsetaten, barnehager, bydel, BUP, helsesektor og lærebedrifter, frivillig sektor; organisasjoner og stiftelser som jobber med barn og unges rettigheter.

Årsrapporten er basert på følgende kunnskapsgrunnlag:

- 309 henvendelser til mobbeombudet i perioden 1.1.2024-31.12.2024
- 328 henvendelser til elev- og lærlingombudet i perioden 1.1.2024- 31.12.2024
- Samtaler med elevråd i grunnskole og videregående skole.

- Ombudenes erfaringer og observasjoner fra enkeltsaker, møtevirksomhet og forebyggende systemarbeid i skoler og barnehage, samt hos skoleeier.
- Ombudenes kontakt med støttesystemene til skolene og eksterne instanser.

Ombudsrollen

Et ombud er en person med oppdrag å beskytte enkeltpersoners eller gruppers interesser og rettigheter. Vi er barnehagebarn, elever og lærlingers ombud, og taler barn og unges sak.

I møte med politisk og administrativ ledelse har ombudene jevnlig blitt møtt med en holdning om at enkelthenvendelser ikke nødvendigvis er så relevante da «det gjelder jo ikke så mange» (avdelingsdirektør, etaten). Elev- og lærlingombudet og mobbeombudet har de siste fem årene (2020-2024) **samlet besvart 3577 henvendelser**. Enkeltsaker til ombud representerer avvik, som kan angå eller ramme flere enn bare den enes rettigheter som tilfeldigvis har tatt kontakt. Ombudene ønsker å bidra til å drøfte konteksten enkeltelevers rettigheter brytes i, og de ulike dilemmaene som oppstår når elever ikke får innfridd rettighetene de har krav på. Enkelthistorier er viktige for å nysansere tall og statistikk.

Ombudstjenesten

Behovet for iverksettelse av en utredning for ombudsordningen for barn og unge i Oslo kommune ble første gang løftet frem i 2019 i årsrapporten til daværende mobbeombud. Pandemien tilkjennega et større behov for opprettelse av en ombudstjeneste som kunne gi råd om samtlige rettigheter for grunnskoleelever og barnehagebarn. I 2020 mottok mobbeombudet og elev- og lærlingombudet mange henvendelser fra grunnskolen som ombudene ikke hadde mandat til å følge opp. Dette dreide seg blant annet om elever med spesialundervisningsvedtak, elever med særskilte tilretteleggingsbehov, og spørsmål rundt fraværsproblematikk gjeldende elever i grunnskolen. Siden 2020 løftet mobbeombudet og elev- og lærlingombudet jevnlig opp behovet for en utvidet ombudstjeneste. Ombudene påpekte at det under ny ombudsordning måtte vedtas et nytt mandat som sikret at hele opplæringsløpet for barn, elever og lærlinger ble ivaretatt. I elev- og lærlingombudet og mobbeombudets mandater var følgende rettigheter ikke hensyntatt:

- Hele opplæringsloven for elever i grunnskolen med unntak av kapittel 9A.
- Hele barnehageloven for barnehagebarn med unntak av kapittel 8.
- Voksenopplæringsloven

Ombudene var tett på prosessen i utviklingen av ny ombudstjeneste, og bidro med sine erfaringer for å sikre at ombudet fikk en reell ombudsfunksjon i kommunen, samt hvordan den best ville kunne bidra til kontinuerlig forbedring av kommunens systemer.

Ombudene vil rekke en stor takk til elevråd, Elevorganisasjonen i Oslo og Lærlingrådet for godt samarbeid gjennom årene. Dere er kunnskapsrike, og vi har lært mye av dere.

3.2 Nytt ombud: Barnehage-, skole- og lærlingombudet i Oslo (BSL)

28.02.2024 ble det vedtatt i Oslo bystyret at mobbeombudet og elev- og lærlingombudet skal slås sammen til ett ombud, og styrkes med inntil fire nye stillinger. Den nye ordningen trådte i kraft fra 01.01.25. I vedtaket ble det presisert at «dette vil gi ombudstjenesten en styrket kapasitet og økt kontinuitet i arbeidet for at byens barn og unge skal ha det trygt og godt i barnehage, skole og i lærebedrift».

Barnehage-, skole- og lærlingombudet i Oslo har fått et utvidet mandat som nå inkluderer;

- Hele opplæringsloven for elever i grunnskolen
- Hele opplæringsloven for elever i videregående opplæring
- Hele barnehageloven for barnehagebarn
- Opplæringsloven og arbeidsmiljøloven for lærlinger
- Barnehage-, skole- og lærlingombudet skal legge FNs barnekonvensjon til grunn og jobbe for å sikre at alle barn i Oslo får oppfylt sine rettigheter.

Barnehage-, skole- og lærlingombudet i Oslo består fra 01.01.2025 av:

- Jarle Sandven – ombud, ansatt i 6 års åremål fra 01.01.2025.
- Sofie Haug Changezi (elev- og lærlingombudet), ansatt i fast stilling som spesialrådgiver i Barnehage-, skole- og lærlingombudet i Oslo fra 01.01.2025.
- Henrik Raustøl (mobbeombudet), ansatt i fast stilling som spesialrådgiver i Barnehage-, skole- og lærlingombudet i Oslo fra 01.01.2025.
- I løpet av våren 2025 ansettes en rådgiver.

Barnehage-, skole- og lærlingombudet i Oslos mandat ligger vedlagt rapporten.

4 Del 1: Skolen som et speilbilde av samfunnet

Skolen kan ikke betraktes som en isolert satellitt som opererer uavhengig av samfunnet rundt den. Tvert imot er skolen en **integreert del av samfunnet**, og både elever og lærere blir kontinuerlig påvirket av de omgivelsene de er en del av. Samfunnet setter rammer for hva som påvirker skolen, enten dette handler om språknormer, politiske prioriteringer eller større hendelser som påvirker alle samfunnslag. Dette gjelder også forhold som ligger utenfor skolens direkte kontroll, som for eksempel den globale koronapandemien.

4.1 Språk

Språket i skolen er et tydelig eksempel på hvordan samfunnet og kulturen setter standardene for hva som anses som «riktig» eller «akseptabelt». Normene rundt språkbruk utvikler seg i samfunnet og reflekteres tilbake i skolesystemet. Hvilke begreper og språk vi bruker når vi snakker *om* og *med* barn og unge har betydning. I denne sammenhengen spiller forvaltningen og medienes ord og retorikk en stor rolle, både for enkeltelevne som blir omtalt, og for hva som vil regnes som akseptabelt.

4.1.1 Et byråkratisk og avvisende språk i møte med barn og unge

Når barn og unge ikke får sine rettigheter oppfylt, registrerer ombudene at språket, ofte bærer preg av generalisering, statistiske antakelser og «paragrafisering». Alle barn og unge har rett til å eie sine egne historier og opplevelser, og å bli møtt og omtalt med verdighet og anerkjennelse. Gjennom kommunikasjon med skolen opplever elever ofte at de er til bry, at deres historier bagatelliseres eller ikke blir trodd. Foresatte frustrerer seg over å bli møtt med «byråkratisk» språk i møte med skolen når barnet deres ikke har det trygt og godt. Flere foresatte har uttrykt til ombudene en opplevelse av at skolen er **mer opptatt av å følge lovverk og å «redde seg selv»**, enn å møte barn og unge der de er.

Vi følte at vi møtte politikere i møtet, ikke skoleansatte. Jeg har aldri blitt snakket til på den måten rektor adresserte vårt barns fortelling. Det var utrolig provoserende (foresatt, årsrapport 2022).

4.1.2 Negativt språk forsterker negative antakelser

Gjennom språket tillegger vi elever kvaliteter eller merkelapper de selv ikke har bedt om å bli omtalt ved. Ombudene minner om at både politikere, byråkrater og skoleledere risikerer å forsterke negative forhold ved elever eller skoler gjennom språk og ordvalg.

Drop-out

Det er ingen barn og unge som «faller ut» av skolen. Når det er sagt så er det barn og unge som ikke finner sin plass i skolen, og som slutter som et resultat av dette. Disse elevene slutter fordi de gjennom flere år har opplevd mangel på mestring i et skolesystem som ikke passer for dem og deres behov. Elever som slutter på skolen før fullført løp har ofte manglende tillit til voksne og systemet, og for de fleste har dette vært en lang prosess. Ved å bruke begrepet «drop-out» når vi omtaler elever som grunnet manglende mestring og tilhørighet står i fare for, eller som har, sluttet på skolen, legger vi årsaken og ansvaret over på eleven. Begrepet i seg selv uttrykker en tydelig **problemforflytning**. Om vi heller omtaler disse elevene som «push-outs» legger vi ansvaret der det bør ligge; på skolen og systemenes mangel på å ivareta barn og unge.

I flere årsrapporter har ombudene skrevet om Oppfølgingstjenesten (OT). OT tilbyr skoleplasser med oppfølging for ungdommer i Oslo som ikke har et skoletilbud på videregående skole. OT har blitt opprettet som en konsekvens av at det er elever som kommunen ikke har klart å ivareta i ordinære skoleløp. Også på oppfølgingstjenestens nettside står det at plasser kan tilbys [«elever som er i ferd med å falle ut av videregående opplæring» \(Utdanningsetaten\)](#). I forbindelse med årsrapporten 2021 hadde ombudene lengre samtaler med 10 elever i oppfølgingstjenesten i videregående skole. Felles for ungdommene ombudene snakket med var at samtlige av elevene har kjent på **følelsen av at de ikke hører til på skolen**, og at veien ut av skolen var vond og lang.

Omtale av skoler

Politikere har stor makt, særlig knyttet til språk og ordvalg. Når begreper som B-skoler, taper-skoler, lavt presterende, farlige eller upopulære benyttes i politisk argumentasjon har dette en **sterk signaleffekt** som påvirker både skolens og elevenes selvbilde og mestringstro. Ombudene har tidligere anbefalt at politikere fra alle partier enes om felles språk og aktivt unngår å generalisere over Oslos skoler. Ombudene presiserte at dette på sikt også ville ha stor betydning på hvordan media omtaler skoler og elever. Her ser ombudene en endring, og vi registrerer at politikere i bystyre

sjeldnere omtaler skoler i negativt ordelag. Derimot er det stadig de samme skolene som løftes frem som «vellykkede», og prestisjeprosjekter får stadig stor oppmerksomhet.

«Voldelige elever»

Barn og unge som utfordrer voksne er en særlig viktig informasjonsressurs; vi må derfor være bevisst hvordan denne gruppa omtales i offentligheten. Sårbare elevstemmer når sjelden avisspaltene, men atferden deres er likevel et tema mange har meninger om. Debatten om vold og trusler i Osloskolen bidrar både til **hard retorikk** og til å legitimere en kultur hvor **grove generaliseringer** over barn og unges liv anses som greit. Deler av debatten har vært helt i grenseland av det som kan anses som etisk forsvarlig. Administrativ og politisk ledelse, samt media, har et ansvar for å ivareta barn og unges verdighet i debatten om vold og trusler. Ordbruk som «voldelige elever», «kriminelle elever» eller «hverdagsterrorister», bidrar til å forsterke de negative antakelsene om elevene.

Ombudene registrerer at debatten om vold og trusler i Osloskolen også bidrar til statistiske forenklinger. Gjentatte ganger blir statistikken over «vold- og trusselhendelser i Osloskolen», koblet til «kriminelle elever». Dette er en alvorlig forenkling. En stor andel elever som av forvaltningen, politikere og media blir omtalt som «voldelige elever», er barn under 18 år. **FNs barnekonvensjon** stadfester at barn har rett til å bli behandlet med respekt og få hjelp til å utvikle sitt fulle potensial. Barnekonvensjonens artikkel 3 understreker at barnets beste skal være en grunnleggende vurdering i all offentlig handling, og barn skal beskyttes mot skadelige effekter av stigmatisering og marginalisering.

Språk mellom barn og unge

Barn og unge lever ikke i et vakuum, og samfunnets språknormer gjentas og brukes i elevens hverdag i skolemiljøer og på sosiale medier. Elever har i henvendelser til ombudene gjennom årene beskrevet og vist til en språkbruk mellom barn og unge som oppleves som **grov, diskriminerende og truende**.

Sønnen min blir mobbet av en gjeng på skolen som sier at han skal dø. Han er redd for å si ifra for å være en snitch. Skolen er involvert, men det skjer ingen ting (foresatt, ungdomsskole).

Manglende eller dårlig håndtering fra skolen er gjentakende i disse henvendelsen. Elevers beskrivelser til ombudene viser at det er **stor variasjon i om voksne griper inn**, eller **når de griper inn**, i barn og unges språkbruk. Også ansatte på samme skole har ulike innslagspunkt for toleranse.

Læreren står ved siden av og hører at hun sier stygge ting, også ber hun meg bare ignorere det uten å snakke med den andre eleven (elev, ungdomsskole, årsrapport 2023).

4.2 Koronaåret – en hverdag med hjemmeskole og kohorter

Mange av oss glemmer at livet er mer enn bare skole og tunge nyhetssendinger (leder i Elevorganisasjonen Oslo, årsrapport 2020).

Barndommen og ungdomstiden har en unik egenverdi. Kropp og hjerne er i konstant utvikling, og alle barn er naturlig nysgjerrige, ressursrike og søkende. Når en alvorlig situasjon inntreffer, skal **barns beste** alltid ligge i ryggmargsrefleksen slik at vi ivaretar denne viktige perioden i livet på best mulig måte. Barns rettigheter er utformet nettopp med tanke på unntakstilstand. Under pandemien var ombudene særlig opptatt av at rettighetsarbeid skal være en hovedprioritering *på grunn av*, ikke *på tross av* en krise. Barns rettigheter oppfylles ikke automatisk bare ved at de settes på dagsorden, hverken under eller etter en pandemi. Informasjon i 2020 ble skrevet av voksne, *til* voksne, *om* barn og unge. Paradoksalt nok ble dermed den gruppa man skulle vernet sterkest om også passivisert ved at de ble snakket mye om – ikke nødvendigvis alltid til eller med.

Alle snakker om korona-dugnaden. Elevenes rolle i den metaforen blir fort løvet som rakes rundt i bakgården på dugnaden til borettslaget (leder i Elevorganisasjonen).

Ombudenes årsrapport i 2020 påpekte at dersom **det snakkes for mye om – og lite med – barn og unge**, spiller det liten rolle hvor gode intensjoner vi har for å gjøre systemene bedre for dem. Vi risikerer å fatte beslutninger på de voksnes premisser, hvor det forhandles om voksnes interesser og meninger på bekostning av gode og grundige barnets beste-vurderinger. Elevorganisasjonens spissformulering beskriver godt hvordan voksnes handlings- og tiltaksiver kunne oppleves fra et **elevperspektiv**.

Ombudene meldte bekymring for elevenes rettigheter i Osloskolen på bakgrunn av henvendelser høsten 2020 til både administrativ og politisk ledelse. Henvendelsene kom fra elever, foresatte, foresatte på vegne av andres barn, elevråd på vegne av elever, ansatte i skolen, ansatte i Utdanningsetaten, samt ansatte i BUP, barneverntjenesten og helsesektoren. Ombudene påpekte at kommunen måtte sikre at det ikke oppstod et rettighetsvakuum i krisetiden, og løftet frem rettigheter som ombudene så at ble brutt eller stod i fare for å brytes.

Pandemien avslørte viktige svakheter i hvordan barn og unges rettigheter blir ivaretatt i krisetider. For å unngå at barns rettigheter blir tilsidesatt i en framtidig krisesituasjon, anbefalte ombudene at kommunen utarbeidet en **beredskapsplan** som konkret sikrer at barn og unges lovfestede rettigheter i både barnehager og skoler blir oppfylt. En slik plan bør inkludere et system for å sikre at barn og unge har en reell mulighet til å bli hørt på alle nivåer i kommunen. Dette er avgjørende for å opprettholde tilliten mellom barn og unge og de offentlige myndighetene, samt for å sikre at barns beste alltid ligger til grunn for beslutninger som tas.

Kommunens administrative og politiske ledelse har ytret at de har høy bevissthet rundt betydningen og verdien av beredskapsplaner. Per i dag er det likevel ikke igangsatt et arbeid med å sikre at kommunen har en beredskapsplan som konkret sikrer at barn og unges lovfestede rettigheter i barnehage, skole og lærebedrifter ivaretas under fremtidige langvarige kriser, slik ombudene anbefalte i årsrapporten 2020. Det er i normaltid det er gode muligheter for å utarbeide beredskapsplaner som sikrer elevers rettigheter, herunder systemer som ivaretar barn og unges rett til å bli hørt, ved en tilsvarende krise.

Anbefaling:

- Bystyret ber byrådet sikre at kommunen har en beredskapsplan som konkret sikrer at barn og unges lovfestede rettigheter i barnehage, skole og lærebedrifter ivaretas under fremtidige kriser.

5 Del2: Den gang da

De siste fire årene har ombudene løftet frem utfordringer og temaer vi har erfart som både bryter og utfordrer barn og unges rettigheter i Oslo. Det har vært viktig for ombudene å løfte frem erfaringer fra **enkeltsaker opp i en større kontekst** for å vise både hvor, og på hvilken måte, Oslo kommune kan forbedre seg i arbeidet med å sikre barn og unges lovfestede rettigheter. I samtlige årsrapporter har det vært presisert anbefalinger fra ombudene. Enkelte av disse har blitt fulgt opp, men flere av anbefalingene er like aktuelle i dag.

I den første delen *Den gang da*, av denne rapporten skriver vi om hovedtemaene ombudene har løftet frem i fellesrapporter i perioden 2020 – 2023:

- Skoleeiers ansvar
- Trygt og godt skolemiljø
- Elevstemmen og medvirkning
- Fellesskap og tilhørighet

I rapportens andre del *Hver gang når*, bruker vi henvendelser og erfaringer fra 2024 til å belyse de samme temaene fra dagens ståsted.

August 2024 trådte ny opplæringslov i kraft. I ombudenes årsrapport henviser vi i *Den gang da*, til daværende lovverk, mens i delen av rapporten som dekker året 2024, henviser vi til ny og gjeldende opplæringslov.

5.1 Skoleeiers ansvar

Det er flere sitater og problemstillinger som har blitt omtalt i ombudenes rapporter som kan oppfattes som brutale, sjokkerende eller triste. Som ombud er det viktig å minne om at vi skal være forsiktige med å moralisere over barn og unge, eller å lete etter syndebukker blant elevene. Ombudene vil understreke:

Det er skoleeier som har ansvaret for at alle elever har det trygt og godt i skolen.

Ombudene har påpekt at alle systemer er en sosial konstruksjon, hvilket betyr at de kan endres og forbedres. Politisk og administrativ ledelse har mulighet til å gjøre noe med det barn og unge forteller ved å påvirke **systemene** våre. I henvendelser til ombudene opplever elever at systemene er til for de voksne og ikke for barn og unge. Ved å systematisk innhente informasjon fra barn og unge, kan Oslo kommune fange opp egen produksjon av utenforskap, og dermed både lære og endre praksis. Flere av anbefalingene i tidligere, og i årets rapport, handler om systemene. Å jobbe med

fellesskap, og å innfri alle barn og unges rett til et godt skolemiljø, er både et omfattende og et kontinuerlig arbeid. Å utarbeide gode systemer som innhenter barn og unges stemmer, er derimot noe som i det store bildet relativt raskt kan komme på plass, slik at forvaltningen kan iverksette mer presise tiltak for å sikre barn og unges rettigheter.

Ombudene har ved flere anledninger formidlet til Utdanningsetaten at vi får tilbakemeldinger fra foresatte, skoler og eksterne instanser som påpeker at det er vanskelig å finne frem til rette vedkommende som kan hjelpe og at skoleeier oppleves som **utilgjengelig**. Foresatte som søker hjelp fordi de hverken har god kommunikasjon eller tillit til skoleledelsen, kan oppleve etaten som en «festning med vel bevarte og bevoktede hemmeligheter» (foresatt, årsrapport 2023). Foresatte, skoleansatte og fagpersoner, blant annet i stillinger innenfor psykisk helse, har også opplevd kommunikasjon med utdanningsetaten som krevende. En tilgjengelig skoleeier kan bidra til å skape en felles forståelse og gjenopprette tilliten skolen er avhengig av å ha fra foresatte og elever.

5.2 Trygt og godt skolemiljø

I løpet av de siste årene har det skjedd et skifte i både lovverk og forståelsen av retten til et trygt og godt skolemiljø. Dette skiftet har hatt innvirkning på både skoleeiers og skolens ansvar, samt hvordan dette ansvaret ivaretas i praksis. Perspektivet understreker at det ikke er hensiktsmessig å begrense forståelsen av et trygt og godt skolemiljø til individuelle egenskaper hos enkeltbarn, der krenkelser over tid og asymmetri i relasjoner er de avgjørende faktorene. Det er de **sosiale relasjonene** samt underliggende sosial dynamikk i klasse, gruppe og skole som skal være i fokus. Disse relasjonene kan enten styrke eller undergrave grunnleggende behov for tilhørighet.

Paragraf 9A har beskrevet skolens nulltoleranse for krenkelser som *mobbing*, *vold*, *diskriminering* og *trakassering*. Skolen skal følge en **aktivitetsplikt** med et dokumentasjonskrav som skal sikres gjennom aktivitetsplanen. En skjerpet aktivitetsplikt når voksne krenker elever har blitt oppfattet av flere som jobber på skolene som utfordrende å forholde seg til, og lærere og skoleledere har tatt til orde for at de som arbeider i skolen har mistet sin rettsikkerhet til fordel for elevene. Som ombud har vi vært i dialog med foresatte og skoler hvor elevens subjektive opplevelse i større grad er blitt hensyntatt, og dermed har egnede tiltak oftere blitt iverksatt etter dette lovverket.

Et trygt og godt skolemiljø påvirkes av flere faktorer. I tidligere rapporter har ombudet fremhevet flere sentrale faktorer som bidrar til at elever opplever et trygt og godt skolemiljø. Dette har blant annet vært gode og tillitsfulle relasjoner, skolens håndtering av vold og trusler, samt skolens respons på elever og foresattes henvendelser. I tillegg er digitale plattformer og fysisk miljø, temaer som ombudene har fått flere henvendelser om de siste fire årene. Ombudene mener debatten og håndteringen av fysisk miljø og digitale plattformer også vil prege osloskolen fremover.

5.2.1 Digitale plattformer

I årsrapporten 2023 påpekte ombudene at utrygge skolemiljøer også påvirkes av faktorer som er **skjult for voksne**. Elevers sosiale kontakt i digitale plattformer er interaksjoner voksne i skolen ikke ser, og sjeldent får kjennskap til. Ombudene har gjennom årene sett meldingsutvekslinger og skjermbilder av elevers dialog på ulike digitale plattformer. Flere av disse meldingene og bildene innehar en **enorm råskap**.

*I forrige uke skrev hun at det var synd at jeg ikke klarte å gjennomføre selvmordsforsøket i fjor
(elev, videregående, årsrapport 2023).*

*Fy faen du er så jævlige dritt din stygge mongo gå og drep deg selv
(melding til elev, grunnskole, årsrapport 2023).*

Da en stor del av elevenes relasjoner, særlig på ungdomstrinn og videregående skole foregår på digitale plattformer som voksne ikke har innpass i, er det helt avgjørende at vi lytter, forstår og tar elever på alvor når de våger å fortelle oss hva som skjer. Elever i både grunnskole og videregående har beskrevet en **frykt for å snitch**; å melde fra om urett begått mot seg selv eller andre. Når elever overvinner denne frykten, må de oppleve voksne som tar dem på alvor og ikke bagatelliserer.

*Hun har mistet tillit til alle på skolen. Hun har sagt ifra så mange ganger, men det er egentlig ingen som virkelig har snakket med henne. Det oppleves heller som at de dysser det ned
(foresatt, ungdomsskole, årsrapport 2023).*

Elever og foresatte har kontaktet ombudet da de ikke har opplevd å få hjelp eller støtte fra skolen til å følge opp mobbing, trusler og trakassering på digitale plattformer, til tross for at det har blitt utført av medelever. Ombudene registrerer at skoler virker **rådville** i hvordan de skal gripe dette an, og at imøtekommelse og oppfølging av elever

som er utsatt for mobbing, trusler og trakassering på digitale plattformer er svært ulik. Ombudene ser at det er de samme sosiale dynamikkene som er i spill når det kommer til digital mobbing og krenkelser som det barn og unge kan oppleve når de er fysisk sammen. Det må utvikles en større bevissthet rundt skolens aktivitetsplikt i disse sakene. Så lenge forholdene påvirker om eleven har det trygt og godt på skolen, har skolen plikt til å undersøke og iverksette egnede tiltak i henhold til kapittel 9A (kapittel 12).

5.2.2 Fysisk miljø

Osloskolen har over lengre tid hatt **overfylte klasserom** på videregående. Overfylte klasserom utfordrer flere av elevenes rettigheter. «Overfylte» forstås både i betydningen lærertetthet (30+ antall elever og én lærer), men også den fysiske størrelsen på rommene. Ombudene har fått henvendelser og bekymringsmeldinger fra elever, elevråd, elevorganisasjonen, skoleansatte og tillitsvalgte ved flere videregående skoler som omhandler store gruppestørrelser og dets påvirkning på lærings-, arbeids- og skolemiljø. Henvendelser til ombudene angående det som oppfattes som «**elevstabling**», og et uforsvarlig læringsmiljø som går utover elevenes rett til å ha det trygt og godt, har kommet med jevnlig mellomrom de siste årene.

Det finnes ingen absolutt grense på antall elever i et klasserom på videregående skole. Det som tidligere ble ansett som en maksimumsgrense på 30 elever, oppleves av elever og ansatte nå som normalen. Ombudene har påpekt at en konsekvens av å plassere et svært høyt antall elever inn i Osloskolens klasserom, er at Oslo kommune og skoleeier bryter flere av elevenes rettigheter. Opplæringsloven setter ingen grense for hvor store undervisningsgrupper kan være, men det fordrer at «gruppene ikke må være større enn det som er pedagogisk og tryggleiksmessig forsvarlig» (§ 8-2).

Elevorganisasjonen i Oslo har førstehånds kjennskap til elever som sliter i klasserommet fordi læreren ikke har tid til dem, og dette er en realitet ved flere Osloskoler.

Klassestørrelsene ved flere skoler er blitt for store til at lærerne har mulighet til å kunne gi oppmerksomhet til hver enkelt elev, og dermed kunne gi god nok oppfølging (elevorganisasjonen i Oslo, årsrapport 2022).

Opplæringslovens §9A-2 stadfester elevenes individuelle rett til «*eit trygt og godt skolemiljø som fremjar helse, trivsel og læring*». Både elever og lærere opplever at individene drukner i gruppen både faglig og sosialt. Relasjonen mellom lærer og elev er avgjørende i arbeidet med skolemiljø, fellesskap og elevenes læringsutbytte. Å bygge **relasjoner tar tid**, og dette er noe lærere på flere skoler har opplevd at de ikke har.

Elever som grunnet høyt elevtall befinner seg i sterkt pressede lokaler, har sagt at de ikke opplever at det fysiske miljøet gir gode forutsetninger for verken helse, trivsel eller læring.

Osloskolen har de siste årene hatt, og kommer de neste årene til å ha, **kapasitetsutfordringer i videregående skole**. Ombudene ha presisert at elevstabling bryter med flere av elevenes rettigheter, inkludert retten til et trygt og godt skolemiljø. Ombudene har i tidligere rapporter foreslått at bystyret ber byrådet å sette en øvre grense på gruppestørrelser i videregående skole.

5.3 Elevstemmen og medvirkning

Barnekonvensjonens artikkel 12 slår fast at alle barn har rett til å medvirke. Mangelfull medvirkning fra barn og unge spiller en direkte eller indirekte rolle i de fleste henvendelsene til ombudene.

Barn og unges rett til medvirkning gjennomføres ikke alltid etter FNs barnekomites anbefalinger. På skole-, bydels- og etatsnivåer mangler elevstemmen i svært mange ledd, eller forenkles og tolkes. Oslo har en mangfoldig elevgruppe. Det er viktig at mangfoldet gjenspeiles blant elevene som samarbeider med ledere på skole-, bydels- og etatsnivåer, og at det skapes gode strukturer som fanger opp et bredt spekter av elevstemmer. Alle elever har unike og viktige erfaringer fra skolesystemet som det er verdt å lytte til og lære av for å utvikle dem videre. Medvirkning styrker barn og unges tro på at de er **våre viktigste samarbeidspartnere**. Det bidrar til delt eierskap, bedre forankring og felles retning. I et miljø preget av tilhørighet, fellesskap og tillitsfulle relasjoner, er barn og unges stemmer og involvering en del av grunnfundamentet.

Ombudene har observert at elevmedvirkning i skolen **forstås og praktiseres svært ulikt**, både internt på skolene og mellom skolene. Vi er usikre på om dagens system innhenter nok kvalitativ informasjon om elevenes erfaringer fra medvirkning i skolen. Dersom styringsleddet mangler tilgang til elevenes subjektive erfaringer og opplevelser, blir skoleledelsens vurderinger av arbeidet med elevmedvirkning stående som en sannhet.

5.3.1 Elevråd og Elevorganisasjonen i Oslo

Elevrådene påpekte gjennom sine svar til ombudene i 2021 at de blir involvert i en håndfull beslutningsprosesser hvor det oppleves at utfallet allerede er forhåndsbestemt. De ønsket mer tid til dialog med lærere og ledere. Elevene får ofte liten tid til å forberede seg, og opplever at møter legges til tider de ikke har mulighet til å delta grunnet vurderingssituasjoner eller undervisning. Elevråd, samt Elevorganisasjonen i Oslo, har opplevd at de i flere tilfeller er del av **skinnprosesser**. De kalles inn til møter med skoler, etat og kommune, men har fortalt ombudene at dette i flere tilfeller oppleves som at det er et ønske om å **«utkvittere»** elevstemmen. Å «utkvittere» elevstemmen er ikke det samme som å etablere gode samarbeidsstrukturer med og for elevene i prosesser som må handle om alle forbedringspunkter i skolen.

*Å be om tilbakemelding uten handling gir inntrykk av likegyldighet
(elevrådsleder, årsrapport 2021).*

Å snakke med og lytte til elevene har liten verdi om man ikke følger opp det som blir sagt. Medvirkning handler om å både **lytte og handle**. God medvirkningskultur handler ikke bare om å lage strukturer som fanger opp elevstemmen, men å gjøre noe med det som blir fortalt av elevene. Dette bygger tillit, og gir elever opplevelsen av at de har voksne de kan stole på i skolehverdagen. Det samme prinsippet må gjelde for medvirkning på systemnivå.

Reel medvirkning fordrer voksne som har kompetanse, vilje og mulighet til å ta barnas innspill med i beslutningsprosesser (barneutvalget, forum for barnekonvensjonen).

5.3.2 Enkelteleven

I henvendelser til ombudene er det tydelig at elevstemmen ikke innhentes i god nok grad når det gjelder skolens vurderinger av enkeltelever. Elever har opplevd at når de har snakket om utfordringer de har i hverdagen sin med ansatte på skolen, har disse fort blitt glemt når samtalen er over. Flere som har tatt kontakt med ombudene forteller om barn og unge som slutter å snakke med voksne på skolen fordi «*ingenting skjer uansett*» (elev, videregående). Å snakke med og lytte til elevene har liten verdi om man ikke følger opp det som blir sagt.

Mange føler seg ikke hørt fordi lærerne glemmer hva som er sagt etter samtalen. De må gjøre noe med det de hører. Ikke høre det ene øyeblikket og så glemme det, som mesteparten av lærerne gjør (elevråd, årsrapport 2021).

I saker til ombudene har **barnets beste- og sårbarhetsvurderinger** ofte vært fraværende, eller gjennomført uten at elevstemmen har vært innhentet. Vi har sett eksempler på at rutinene for tiltak i skolemiljøsaker i liten grad har inkludert gode barnets beste- og sårbarhetsvurderinger eller ivaretar barns rett til reell medvirkning. Mange saker viser at tiltakene som settes i verk, ofte har ført til at det sårbare barnet blir stigmatisert.

Av hensyn til de andre barnas trygghet skal (elevens navn) møte (assistent) ved inngangen på baksiden av A-bygget hver morgen 8.15. (Tiltak i en sårbar elevs aktivitetsplan etter §9A-4, årsrapport 2021).

Barns rett til medvirkning får ofte **sekundærprioritering** i saksbehandling, spesielt knyttet til retten til spesialundervisning (ITO). I saker som har omhandlet retten til spesialundervisning i skolen har vi sett at elevene på alle trinn blir for lite involvert i både utarbeidelse og evaluering av planer, organisering og iverksatte tiltak.

Ombudene erfarer at det har blitt gjennomført mange **lukkede og standardiserte elevsamtaler** fremfor åpne og dialogiske elevsamtaler i skolen. Dette gjelder både ved tiltak i skolemiljøsaker samt i saker som omhandler retten til spesialundervisning.

5.4 Fellesskap og tilhørighet

Temaene fellesskap og tilhørighet har vært sentrale i ombudenes fellesrapporter siden 2020. Fellesskap er den viktigste faktoren for god psykisk helse og livskvalitet. Når barn og unge opplever utenforskap (fellesskapets motsats), kan det både føre til og forsterke psykiske uhelse. Vi har sett eksempler på utenforskap i svært mange henvendelser, og fortellingene har tydelige likhetstrekk; den negative utviklingen ble oppdaget for sent, iverksatte tiltak hadde ikke ønsket effekt, og det var usikkert hvem som hadde ansvaret.

Barn og unge som har blitt ekskludert fra fellesskapet eller har negative erfaringer med fellesskap, er et gjennomgående tema i fortellingene til ombudene. I skolens verdigrunnlag er det presisert at skolen skal «[...] bidra til at hver elev kan ivareta og utvikle sin identitet i et **inkluderende og mangfoldig fellesskap**» (overordnet del LK20). Arbeidet med å skape en skole for alle elever er dermed en av skolens kjerneoppgaver. Et trygt og meningsfylt fellesskap er essensielt for at elever skal trives på skolen.

For at elevene skal lære om hverandre må alle gis **tilgang til fellesskapet**. Trygge og gode fellesskap kommer ikke av seg selv, og krever stor innsats av skolens ansatte. Ombudene har gjennom årene også registrert at det er elever som ikke alltid deltar på fellesskapsrettede tiltak eller ved skolens sosiale arenaer. Som for eksempel elever i alternative løp, mottaksklasser, internasjonale programlinjer og tilrettelagte klasser. Elevene i disse opplæringsløpene har opplevd at deres klasse- eller gruppetilhørighet gjør det vanskeligere å få innpass i skolens fellesskap. Det oppleves også vanskeligere å få innpass i skolefellesskapet når klasser eller grupper plasseres i satellitt-avdelinger og filialer på andre fysiske lokasjoner enn sine medelever.

Ombudene har fått henvendelser hvor barn og unge har opplevd å bli holdt **ansvarlig for sitt eget «innenforskap»** gjennom forventninger til både atferd og tålegrense. Ombudene har påpekt nødvendigheten av å etablere forståelsen om at mobbing og krenkelser ikke skjer løsrevet fra kontekst, og dermed ikke kan årsakforklares i enkeltindividers mangelfulle sosiale ferdigheter. Derfor er det helt avgjørende å legge stor vekt på arbeid med gruppene, et gyldig vi, og tilhørighet til det formelle fellesskapet eleven er en del av.

Gjennom henvendelsene til ombudene har vi samtidig sett at **sosiale arrangementer** sjeldent alene er redningen for utrygge klasser. Tvert imot kan sosiale aktiviteter med gode intensjoner forsterke opplevelsen av hvem som er «inne» og hvem som er «ute». Oppstartsperioden er på enkelte skoler sterkt elevstyrt. Det medfører at negative kulturer videreføres og grupperinger settes. Ombudene har kjennskap til skoler hvor elevråd og revy forsterker etablerte sosiale hierarkier. Det som er tilgjengelig for alle elever på papiret er ikke nødvendigvis tilgjengelig for alle likevel. Elever etterlyser selv gode og etterrettelige prosesser hvor elevråd, revy, og øvrige grupper er tilgjengelig for alle elever på skolen, og hvor plass ikke avgjøres av popularitet.

Det er noen få elever som har kontroll på det som skjer på skolen, og de elevene som allerede har en høy sosial status, får også plass på skolen til å utøve den. Det er bare de øverst i hierarkiet som får skinne (rådgiver, videregående, årsrapport 2022).

I klasser og på skoler som er utrygge og fellesskapet ikke er robust nok, kan det oppstå uformelle grupperinger som er med på å opprettholde barn og unges kamp for å høre til, og frykten for å være utenfor. I miljøer hvor man er usikre på om man er god nok som den man er, eller hvor det er en pågående «kamp» om plassen i det sosiale hierarkiet eller fellesskapet, vil klikkdannelser føre til sterke «vi» og «dem»-måter å forholde seg til hverandre på. **Grupper som «lukkes»** for tilgang fra andre representerer en sterk kollektiv identitet, og tilbyr et eksklusivt samhold som gir en følelse av trygghet for deltakerne i den. Ombudene har påpekt at det i realiteten er i disse gruppene det ofte er mest utrygt å skille seg ut og bryte med normen.

Ingen vil ha nye venner. Hvis man er utenfor en gruppe, så kommer man seg ikke inn. En gruppe er de «utstøtte», den vil han ikke være med, så er det «gamers», også er det de «populære», også er det de som har penger (foresatt, ungdomsskole, årsrapport 2023).

De har A-, B- og C- gjeng på skolen. Han har så lyst til å komme inn i A-gjengen, det har han jobba hardt for
(foresatt, ungdomsskole, årsrapport 2023).

Ombudene har de siste årene jevnlig løftet frem utfordringer med grupperinger og alternative fellesskap til politisk og administrativ ledelse i årsrapporter og møtevirksomhet. Såkalte **ABC- grupperinger** ble løftet frem i ombudenes årsrapport i 2023, og skapte i ettertid en debatt om utfordringene knyttet til dette. Flere foresatte og skoler har i ettertid bekreftet at dette er noe også de kjenner seg igjen i. Arbeidet med å bryte ABC-grupperinger og skape trygge klasse- og skolefellskap, krever stor innsats av skolens ansatte, og et samarbeid med foresatte.

Overgangen fra ungdomstrinnet til videregående skole er sårbar. Elever opplever at de hadde tettere oppfølging på ungdomsskolen i forhold til skolemiljø sammenlignet med på videregående. Elever på videregående forteller at de ikke opplever tilstrekkelig dekning av voksenpersoner til stede i fellesarealene, og at voksne ikke regulerer det sosiale miljøet på skolen i god nok grad. Dette gjelder særlig ved skolestart når fellesskapet «setter seg», men også gjennom året.

Overgangen fra ungdomsskolen til videregående er en stor kløft. Ungdommene jeg samarbeider med har i grunnskolen stått i en ramme som har gjort de utrygge og usikre, og når den kløften kommer, hvor de sosiale konstruksjonene brytes opp, så mister noen elever det lille de har av trygghet. Videregående-apparatet er ikke spesielt godt tilrettelagt for å fange opp disse elevene
(ansatt i DPS, årsrapport 2022).

Ombudene har poengtert betydningen av å prioritere tid til fellesskapende arbeid gjennom hele skoleåret på videregående. Elever har etterlyst skolemiljøarbeid som er mer voksenstyrt. Oppstartsperioden er på enkelte skoler sterkt elevstyrt. Det medfører at negative kulturer videreføres og grupperinger etableres.

5.5 Skole-hjem samarbeid

Et skole-hjem-samarbeid som preges av **mistillit** har vært gjengående i en stor andel av henvendelsene til ombudene i 2020 – 2023. Oppsummert har ombudene erfart følgende:

- Mange foresatte som tar kontakt strever i skole-hjem-samarbeidet, og har over tid mistet troen på skolens evne til å finne gode løsninger.
- Foresatte til sårbare barn opplever at de må gå inn i «løvemodus» for at saken skal tas på alvor og at de skal bli hørt.
- Det er belastende å oppleve at man må «kjempe» mot systemet. Noen foresatte sykemelder seg, eller skaffer seg advokathjelp.
- Foresatte som kategoriserer ansatte i et «relasjonshierarki» hvor de har høy tillit til noen få, og lav tillit til de fleste andre. Dette påvirker tilliten til hele skolen.
- Foresatte som opplever å få svært lite informasjon om hva skolen gjør, knyttet til sitt barns rettigheter, og at de må «mase» og selv be om møter og planer. Manglende eller mangelfulle referater er ofte en problemstilling.
- Andre foresatte blir trukket altfor langt inn i skolens tiltak og får mer informasjon enn de egentlig skal ha, for eksempel knyttet til andre barns sårbarheter, til personalforhold, økonomiske prioriteringer og manglende samarbeid med støttesystemene og øvrige instanser.
- Foresatte blir sittende med for mye ansvar i skolemiljøsaker (bestemme tiltak, kreve innsyn i andre saker, etterspørre møter, sette opp egne planer, snakke med andre foresatte/barn). I forsøk på å imøtekomme foresattes behov eller krav iverksettes av og til tiltak som ikke er forankret i skolen.
- Foresatte som har opplevd at skolen omformulerer hendelser og bagatelliserer opplevelsen av utrygghet hos eleven, samt at aktivitetsplanen ikke gjenspeiler alvoret i situasjonen.
- Enkelte foresatte sitter med opplevelsen av at det meldes eller trues om bekymringsmelding til barnevernstjenesten som «straff» for at de har vært brysomme i møte med skolen.
- Foresatte som har meldt skole, skoleansatte eller elever til politiet i et håp om at etterforskning kan føre til løsning, økonomisk oppreisning eller annen kompensasjon.
- Skolens holdninger til støttesystemene, ombud, klageinstanser, m.m., har stor påvirkning på hvordan foresatte navigerer i systemet. Foresatte forteller at skoleansatte har blitt sinte for at de har involvert ombudet.

- Foresatte som opplever et byråkratisk språk i møte med skolen, og har en opplevelse av at skolen er mer opptatt av å sikre seg selv, enn å ivareta eleven.
- Foresatte melder om at skolen uttrykker en mekanisk sympati, og opplever ikke at det resulterer i konkrete tiltak.
- Foresatte til sårbare barn registrer at det er mange «snakketiltak» hvor elever får tilbud om samtaler med rådgiver, helsesykepleier og skolepsykolog uten at skolen iverksetter tiltak rettet mot den faktiske problemstillingen.
- Foresatte opplever at samarbeid blir etablert sent.
- Foresatte opplever at tiltak som er satt i gang verken er godt nok forankret eller basert på gode og brede undersøkelser. Elevens stemme er lite hensyntatt eller fraværende i aktivitetsplaner og annen dokumentasjon.
- Foresatte til elever på videregående opplever mangelfullt skole- hjemssamarbeid, samt at de blir holdt på avstand av skolen med begrunnelse i at eleven er gammel nok til å håndtere møter med skoleledelsen egenhendig.
- Foresatte som har opplevd at skolen motvillig involverer dem i møter, til tross for at barnet deres har ytret ønske om å ha med foresatte som støttepersoner.

*Jeg opplevde at skolen var veldig irritert fordi jeg hadde kontaktet ombudet. Dette mente de at skolen kunne klart å løse uten andres innblanding
(foresatt, årsrapport 2021).*

*I møtet sier skoleledelsen at dette er en helt forferdelig stygg mobbesak, men i aktivitetsplanen står det at bakgrunnen for opprettelse av planen er «et brudd i vennskap». Vi opplever at de taler med to tunger. Det er nesten så de er livredde for å få
alvoret i saken ned på papir
(foresatt, årsrapport 2022).*

*Foreldre-hjem samarbeid? Det finnes ikke. Vi etterspør og ringer, men får bare til svar at barnet vårt er stort nok til å takle dette selv. Vi både ser og hører hvor dårlig hun
takler dette når hun er hjemme
(foresatt, årsrapport 2023).*

6 Del 3: Hver gang når

Det vi ser i 2024, er mye av det samme som har blitt påpekt i de foregående årene. Mobbeombudet og elev- og lærlingombudet har skrevet årsrapporter sammen. Temaene i første del av rapporten tas opp igjen her med eksempler fra saker i 2024.

6.1 Skoleeiers ansvar

Ombudene har hatt regelmessig kontakt med Utdanningsetaten, både systematisk og etter behov. To ganger årlig har ombudene møtt toppledergruppen i utdanningsetaten for å gi tilbakemelding på hvilke utfordringer vi ser i Osloskolen. Temaene som har vært drøftet inkluderer blant annet vold og trusler, skolefravær, systematisk arbeid, trygt og godt skolemiljø og etatens tilgjengelighet som aktør.

I all kommunikasjon, både internt og eksternt, har ombudene understreket at ansvaret for et trygt og godt skolemiljø ligger hos skoleeier. Ombudene opplever at skoleeier er bevisst sitt ansvar og kan redegjøre for hvordan de vil håndtere det. Samtidig har ombudene gjentatte ganger erfart at skoleeier **forskyver ansvaret**. Etatsledelsen håndterer ofte ansvaret med trygt og godt skolemiljø ved å forskyve ansvaret over på rektor. I kompliserte situasjoner registrerer ombudene at etatsledelsen også forskyver ansvaret enten på elevene selv, foresatte eller på oppvekstmiljøet. Det er imidlertid klart at dersom skoleeier unnlater å påta seg sitt ansvar og i stedet skyver ansvarsforholdet på faktorer som gjenger i nabolaget eller trangboddhet, reduseres handlingsrommet betydelig.

I dialogmøter med skoleeier har ombudene påpekt at det er skoler som ytrer at de opplever en betydelig **avstand mellom skoleeier og skolene**. Å implementere tiltak og planer som er utarbeidet sentralt uten tilstrekkelig involvering av skolene kan være utfordrende. Når det er behov for ekstra støtte kan det forventes at rektor skal håndtere situasjonen selv da den regnes som øverste leder.

Ombudene har i 2024 fått flere henvendelser fra foresatte og elever som uttrykker bekymring over hvordan samarbeid mellom skolen og eksterne instanser fungerer. Foresatte opplever at det ofte føles som en **«profesjonskrig»** i skolen, der ulike faggrupper og instanser ikke arbeider sammen på en helhetlig måte. Spesielt er det en utfordring at utredninger og dokumentasjon fra relevante faginstanser som lege, PPT, BUP og spesialister, ikke alltid blir hensyntatt ved tilrettelegging i skolehverdagen.

*Hva er poenget med den grundige utredningen om skolen bare tar den imot og legger den i en skuff?
(foresatt, videregående).*

*Jeg viste læreren dokumentasjonen jeg hadde fått fra sykehuset. Han så på den i tre sekunder og sa at det ikke er legen som bestemmer på skolen
(elev, videregående).*

Det er nødvendig at skolen benytter seg av den samlede fagkompetansen for å møte elevenes behov på best mulig måte. Når skolen ikke fullt ut tar hensyn til eller benytter seg av eksterne utredninger og anbefalinger, risikerer vi at elever ikke får den støtten de trenger for å lykkes i sitt skoleløp.

*Vi [elev og foresatte] har sammen med BUP og PPT hatt jevnlige møter med skolen for å dele informasjon om hva som er tilretteleggingsbehovet og kommet med forslag til ulike tiltak. Alle har kastet bort så mye tid fordi skolen ikke har fulgt opp det de skulle. Etter snart et år er vi tilbake til start. Datteren min opplever at skolen ikke har tatt hennes utfordringer på alvor, og føler seg oversett
(foresatt, videregående).*

Dette ansvaret hviler ikke kun på skolens ledelse, men også på skoleeieren, som har et overordnet ansvar for å sikre at nødvendige ressurser og rammebetingelser er på plass for et velfungerende samarbeid mellom skolen og eksterne instanser. Skoleeier må sørge for at skolen får tilstrekkelig støtte og opplæring til å integrere den eksterne kompetansen i sitt arbeid, slik at tilretteleggingen blir tilpasset hver enkelt elev. Samtidig er det viktig at eksterne fagmiljøer også forsikrer seg om at de har kunnskap og kompetanse om rammer og lover som gjelder i skolen. Ombudene har gjennom årene, også i 2024, hatt samtaler med foresatte og elever som har blitt henvist til oss fra utdanningsetaten. Det er særlig problematisk at foresatte har blitt henvist til ombudene fra ansatte i Utdanningsetaten når de tar kontakt med spørsmål om egne barns rettigheter. Vi er usikre på om etaten bruker ombudene som «avlastning» eller om de selv er usikre på elevenes rettigheter eller etaten og skolens muligheter og handlingsrom. Ombudet har også blitt kontaktet av ansatte i etaten vedrørende råd om oppfølging av enkeltindivider.

Etter at jeg hadde brukt lang tid på å fortelle om utfordringene sønnen min står i på skolen sa dama i utdanningsetaten at det var best at jeg snakket med deg (foresatt til elev i videregående som ringte etaten).

6.1.1 Skole-hjem samarbeid

Foresatte har behov for en Utdanningsetat som er tilgjengelig, åpen og imøtekommende. Flere opplever imidlertid utfordringer med å få kontakt og etterlyser bedre dialog når de henvender seg. Ombudene har gjentatte ganger fått tilbakemeldinger fra foresatte om at det ofte er først når samarbeidet med skolen har brutt sammen at de søker hjelp fra Utdanningsetaten. Når de da blir henvist tilbake til rektor, oppleves dette som lite tilfredsstillende. I enkelte tilfeller kan dette forverre skole-hjem-samarbeidet og påvirke elevens skolehverdag negativt.

Jeg stoler ikke på at skolen gjør det de sier de skal gjøre. Vi har så mange eksempler på at det skjer ting som de burde ha klart å forhindre hvis de hadde fulgt de avtalene og planene vi har laget. Min tillit til rektor er null (foresatt, ungdomsskole).

Samarbeidet mellom skole og hjem kan være en avgjørende **beskyttende faktor**, men dersom tilliten er fraværende, kan det også bidra til en negativ utvikling. Når dialogen med skolen ikke oppleves som konstruktiv, er det avgjørende at foresatte har tilgang til støtte og veiledning fra relevante avdelinger i utdanningsetaten.

Når jeg endelig fikk tak i den rette personen, fikk jeg god hjelp (foresatt, ungdomsskole).

Ombudene har også i 2024 mottatt henvendelser fra foresatte som strever med å finne frem i systemet for å få den hjelpen de trenger. Det er derfor nødvendig med tydelige kontaktpunkter og en **tilgjengelig utdanningsetat** for å sikre et velfungerende samarbeid mellom skole, hjem og skoleeier. Det er behov for at utdanningsadministrasjonen etablerer og tilgjengeliggjør en oversikt over hvem som kan bistå foresatte i krevende situasjoner hvor skole-hjem samarbeidet er fastlåst.

6.2 Trygt og godt skolemiljø.

Arbeidet med trygt og godt skolemiljø er en av kjerneoppgavene til skolen. En overvekt av henvendelsene til ombudene har omhandlet mangel på trygt og godt skolemiljø. I dette kapittelet belyser vi digitale plattformer, fysisk miljø, opplæringslovens kapittel 12, utvidelse av normer, vold og trusler, økende mobbetall, skolefravær og samarbeidet mellom skole og hjem.

6.2.1 Digitale plattformer

Digitale plattformer er et sentralt verktøy for kommunikasjon og sosiale relasjoner for en stor andel barn og unge. Barn og unges skjermbruk og tilgjengeligheten til skjerm i skolen har vært gjenstand til stor debatt i 2024. Skjermbrukutvalget sendte sin NOU på høring, regjeringen ga en tydelig anbefaling om mobilforbud på skolene, og i Oslo har utdanningsetaten måttet tåle krass kritikk for sine avtaler med Apple. Debatten om skjermbruk i skolen og digitale medier vil fortsette.

Ombudene har gjennom henvendelser erfart at mobbing, krenkelser og ekskludering på digitale plattformer og i sosiale medier er gjentakende. Det er ikke uvanlig at barn og unge overfører konflikter fra skolemiljø til fritid og sosiale medier, og motsatt.

Ombudene har kjennskap til flere barn og unge som opplever å bli snakket om eller omtalt på negative måter i sosiale medier. Ungdommene forteller om konstant press og forventning om tilgjengelighet og det er et stort sosialt sammenligningspress på plattformer som Instagram, TikTok, Snapchat og Jodel.

Når det gjelder mobbing og krenkelser på sosiale medier forteller barn og unge spesielt at anonymitet på enkelte digitale plattformer som Jodel også kan føre til mer aggressiv atferd og grovere kommentarer enn det som skjer fysisk på skolen.

(NAVN) 08 bør passe seg, ekte soper (melding på Jodel, videregående)

Hvem er den støggeste 08 jenta? (avstemning på Jodel, videregående).

Ombudet registrerer at det på enkelte skoler er så mye konflikter og krenkelser i elevenes sosiale medier, at skolene har måttet sette en begrensning for hvor mye tid de kan bruke på å hjelpe elevene med å rydde opp. Foresatte ytrer en stor frustrasjon til ombudene om at skolens håndtering oppleves som avvisende og lite tillitsvekkende, og et brudd på forventningene om arbeidet med skolens aktivitetsplikt. Skolene beskriver derimot dette som et valg de må gjøre for å kunne gjennomføre vanlig skoledrift.

Vi kan ikke rydde opp i alt som skjer utenfor skoletiden på sosiale medier, jeg bruker flere arbeidsdager i uka bare på å forsøke å nøste opp i ulike konflikter og intriger mellom elevene (skoleleder, ungdomsskole).

6.2.2 Fysisk miljø

Høsten 2024 hadde Osloskolen 400 flere søkere til videregående skole enn hva det var kapasitet til. Skoleeier fant midlertidige løsninger som sikret skoleplass til disse. Elever fikk plass i allerede etablerte skolebygg eller i andre midlertidige filial-løsninger. Skolebyråden påpekte selv at «i dag går allerede mange tusen av våre elever i midlertidig innleide filial-løsninger. Det er ikke holdbart» (Aftenposten, 22.04.2024). Midlertidige filial-løsninger, og det som av ombudene tidligere har blitt omtalt som «satellitt»-avdelinger, fører med seg nye utfordringer som blant annet avstand til elevtjenester som skolehelsetjeneste, bibliotek og rådgivere.

Også i 2024 påpekte elever, lærere, tillitsvalgte og elevorganisasjonen i Oslo at «**elevstabling**» har svært negativ påvirkning på lærings- og skolemiljø. Dette ble i 2024 også gjentatte ganger løftet opp av ulike aktører i både medier og for politisk og administrativ ledelse, samt i henvendelser til ombudet.

Jeg klarer ikke å puste eller tenke når vi er pressa sammen som sardiner i klasserommet. Det må da være en elevrettighet å få puste (elev, videregående).

Vi i elevrådet får mange klager fra elever som mener at klasserommene har for dårlig ventilasjon. Skoleledelsen sier at det ikke er så mye de kan gjøre med det siden ventilasjonsanlegget fungerer som det skal, men at det er fordi vi er for mange elever i klasserommet. Kan du hjelpe oss med å gi beskjed til skolesjefen at hun må fikse dette? (samtale med elevråd, videregående).

Elever og lærere har ytret at de er bekymret for det psykososiale miljøet og læringsmiljøet elevene, og det oppleves som at **elevene drukner i gruppa**. Fagfornyelsen og vurderingsforskriften krever en tett oppfølging av elevene, og lar seg ikke gjennomføre når lærere har under fem minutter til hver elev i uken. Lærere opplever at de må fatte seg i korthet, også rundt enkeltelevens læringsarbeid. Også i 2024 har ivaretagelsen av opplæringslovas generelle prinsipp om tilpasset opplæring blitt løftet opp av lærere som nærmest umulig å ivareta. Ombudene er særlig bekymret

for elever med behov for tett faglig eller sosial oppfølging, og registrerer at elevenes lovfestede rett til trygt og godt miljø i flere tilfeller brytes som resultat av høyt elevtall i klasserom i videregående skole. Flere elever og lærere sitter med en opplevelse av at skoleeier og politikerne i Oslo ikke forstår hvor krevende «elevstabling» er;

Kanskje vi skal invitere politikerne til å være med oss en hel skoledag? Da burde de bli dypt sjokkert. De hadde i hvert fall garantert fått vondt i hodet av mangel på luft (lærer, videregående).

Utdanningsetaten viser til tallene sine, og forteller at alt er i orden, men det er vi som står der i tjåka fulle klasserom med elever vi ikke klarer å ivareta som vi skal (lærer, videregående).

Anbefaling:

- Bystyret ber byrådet utarbeide rutiner for ivaretagelse av elevers fysiske arbeidsmiljø, samt utarbeide et system for å fange opp og forbedre forhold som bryter med elevenes rettigheter knyttet til fysisk arbeidsmiljø.

6.2.3 Kapittel 12. Skolemiljøet til elevene

Den nye opplæringsloven har viet et helt kapittel til elevens skolemiljø. Det er imidlertid ingen store endringer på elevens rettigheter eller skolens plikter bortsett fra at inkluderingsbegrepet er tatt inn i §12-2. Alle elever har nå rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, inkludering, trivsel og læring. Ombudene erfarer at det på tross av at dette, fortsatt er flere elever som opplever en skolehverdag hvor de ikke er inkludert i fellesskapet.

Alle elevene har et ansvar for å passe på at alle er inkludert, og det er lærerne sin jobb å passe på at vi gjør det (elev, ungdomsskole).

Dette forteller oss at det er nødvendig å jobbe videre med det utvidede perspektivet av forståelsen av mobbing. Bevissthet om hva som *fremmer* og hva som *utfordrer* opplevelsen av å ha det trygt og godt i skolen må være høy. Ombudene skal kontrollere og arbeide for at alle elevers individuelle rett til et trygt og godt skolemiljø skal være

oppfylt. I arbeidet med et trygt og godt skolemiljø spiller fellesskapet en avgjørende rolle.

Det er en utfordring at vi har elever fra flere områder, som gjør at det er vanskelig å få de ulike grupperingene til å bli en gruppe eller klasse (skoleleder, ungdomsskole).

Når hun er sammen med jentene i klassen sier de andre at hun må gå på do og være der. Før helgen ber de henne om å ikke ta kontakt med dem før på mandag... Skolen sier bare at de syns hun virker litt irritabel, men de skjønner ikke at det henger sammen» (foresatt barneskole).

I henvendelsene til ombudene ser vi at det ofte er et høyt konfliktnivå i gruppen eller klassen eleven er en del av, og at skolen i stor grad må bruke oppmerksomhet og innsats på håndtering og **«brannslukking»**. Dette fører til at skolene har liten kapasitet til systematisk arbeid med å fremme og forebygge trygge og gode skolemiljøer. Ombudene opplever at skolene er bevisst på at det er proaktivt arbeid som skaper størst mulighet for endring. Likevel har de ikke tid eller kapasitet til å gjennomføre dette arbeidet.

Det virker som at skolen hele tiden er på hælene og klarer ikke å forhindre at ting skjer hverken i klasserommet eller i friminutt (foresatt, barneskole).

Ombudene ser også at skoler gjennomfører tiltak i enkeltsaker som ikke er godt nok forankret og som ikke baserer seg på gode og brede undersøkelser, som inkluderer **barnets beste- og sårbarhetsvurderinger**. Grunnlaget for å treffe presise tiltak er derfor mangelfullt. I henvendelser fra elever og foresatte ser ombudene ofte at skolen ikke involverer dem tilstrekkelig i problemforståelsen og utvikling av tiltakene. Dette fører til at tiltakene enten oppleves som uforståelig eller lite relevante. Osloskolen har en god mal for aktivitetsplan og hvordan skolene skal løse pliktene i kapittel 12, og således hvordan de skal arbeide for å sikre et trygt og godt skolemiljø. Likevel registrerer ombudene svært **varierende kompetanse og bevissthet** rundt arbeidet med dette i alle ledd i skolene. Aktivitetsplanen er et helt sentralt verktøy som ikke blir utnyttet godt nok i osloskolen.

Hva er en aktivitetsplan? Nei, det er ingen plan som jeg vet om, de har bare sagt at jeg skal gå til rådgiver på fredager for å ta en prat om hvordan uka har vært (elev, videregående).

6.2.4 Utvidelse av normer

I henvendelser, samt i dialog og møter med elever i 2024, registrerer vi at barn og unge fortsatt møter **byråkratisk og avvisende språk** i møte med skole og forvaltning.

Hver gang elever hører, ser eller på annet vis opplever negativ språkbruk eller hard retorikk, påvirker det deres antakelser og kompass om hvordan man skal være sammen og hva som oppfattes som gyldig språk mellom barn og unge. Ombudene registrerer en økning i negativ ordbruk, og normene i samfunnet vrir seg mot en måte å snakke sammen på som ikke er forenelig med et trygt og godt skolemiljø for alle. I skolemiljøer hvor det er vanlig for elever å kalle hverandre *bitch*, *neger*, *soper* og *hore*, må det være en helt tydelig forventning til at dette ikke er akseptabelt.

Det er ord mot ord. Han sier black ass, nigger monkey, men nekter etterpå. Lærerne sier at de ikke hører det (foresatt, ungdomsskole).

Selv om samfunnsutviklingen rundt språknormer ikke kan stoppes av skolen alene, er det likevel nødvendig at skolene ikke resignerer eller fraskriver seg ansvar ved å godta krenkende oppførsel. Opplæringsloven er tydelig i § 12-3. *Nulltoleranse og førebyggjande arbeid.*

I arbeidet med skolens plikter i kapittel 12 er det helt avgjørende at skoler, elever og foresatte er omforent om hva som er akseptert språkbruk. **Innslagspunktet for nulltoleransen** må praktiseres likt på skolen. I samtaler med ombudene forteller elever at ansatte på skolen har ulik tilnærming til delplikten å *gripe inn*.

Vi hadde skolemøte i går, og de på skolen sa at det var ikke vondt ment fra den gutten sin side, det var bare humor (foresatt, barneskole).

Det varierer fra lærer til lærer hvordan reglene blir fulgt opp. De fleste følger opp forsentkomming og sånt, men er ikke så nøye med drittslenging (elevråd, ungdomsskole).

6.2.5 Barn som utøver vold og trusler

Blant barn og unge som utøver vold og trusler, har flere i årevis følt seg ekskludert fra skolefellesskapet. Ofte er dette et resultat av at skolen og kommunen ikke har vært i stand til å fange opp eller håndtere de faglige og sosiale utfordringene elevene står overfor tidlig i skoleløpet.

I 2021 sendte ombudene inn et innspill om pågående debatt om vold og trusler i Oslo skolen til skolebyråden. Poenget i dette innspillet står like sterkt tre år senere. Ombudene vil gjenta at debatten bør handle om **kommunens lovpålagte plikter** for å systematisk følge med på skolemiljøet, og at flere elever bør involveres i dette arbeidet. I 2021 holdt skolevoldsforskeren Dewey Cornell et innlegg på World AntiBullying Forum. Budskapet hans traff selve kjernen i debatten om vold i Oslo skolen, da Cornell presiserte at: *«Gode systemer for vurdering av elevenes læringsmiljø, med fokus på utenforskap, er en av de viktigste faktorene for håndtering og forebygging av vold og trusler i skolen»*.

Nær sagt alle henvendelsene ombudene får om fysisk vold og trusler omhandler elever som på ulike måter ikke deltar i fellesskapet på lik linje med andre. Utenforskap spiller inn som faktor i svært mange saker til ombudene. Skolenes tiltak forsterker ofte dette utenforskapet, og eskalerer situasjonene ytterligere. I fravær av et forsvarlig system for vurdering av iverksatte tiltak i skolemiljøsaker vil problemene vedvare. En måte utdanningsetaten konkret forsterker dette er gjennom **utvisningsvedtak**, både midlertidige og permanente. Ombudene ser at i utvisningssaker er elevens stemme ofte fraværende og skolen har sjeldent lagt gode barnets-bestevurderinger til grunn for vedtaket.

Ingen lærere eller elever skal oppleve å bli utsatt for vold og trusler. Når dette likevel er en utfordring i Oslo skolen mener ombudene at det er behov for å innhente **elevenes beskrivelser og perspektiver** i vold og trussel-hendelser i langt større grad enn det som gjøres i dag, nettopp for at vi bedre skal kunne forstå, håndtere og forebygge fremtidige hendelser. Vi vet at en stor andel av de registrerte hendelsene involverer elever i alderen 6-12 år, samt elever i spesialavdelinger som bør regnes som spesielt sårbare. Derfor legges det etter ombudenes forståelse et ekstra ansvar til skoleeier å få systematisk innhentet disse elevenes opplevelser av hva som har hendt. Videre må det være en tydelig forventning til skolene og skoleeier om at denne informasjonen må brukes til å utvikle og forbedre praksis.

*På møtet beskrev rektor sønnen min som farlig, og truet meg med politiet. Jeg følte meg veldig ukomfortabel og ydmyket over hvordan rektor beskrev sønnen min, som jeg ikke kjenner igjen, og over at hun faktisk sa at hun ville informere politiet eller allerede hadde informert politiet
(foresatt, spesialavdeling barneskole).*

Ombudene minner om anbefalingen fra 2023 om innhenting av elevens perspektiv i registrering av vold- og trusselhendelser. Utdanningsetatens svar på hvorfor det ikke er etablert et system som innhenter elevstemmen i vold- og trusselhendelser, er at dette vil dekkes gjennom skolens **aktivitetsplikt**. Ombudene presiserer at informasjon samlet gjennom skolens aktivitetsplikt forblir lokal kunnskap. For å bedre kunne sikre alle elevers rett til å ha det trygt og godt på skolen er det avgjørende at elevers perspektiv i vold- og trusselhendelser løftes slik at kunnskapen er tilgjengelig også for skoleeier.

Dersom kommunens systemer ikke fanger opp produksjon av utenforskap, er det nytteløst å snakke om tiltak mot vold. Da forsterkes bare inntrykket av at det er elevene våre som er problemet, og ikke systemet.

6.2.6 Økende mobbetall

Resultatene i elevundersøkelsen for skoleåret 2024 viser at tallene for mobbing på grunnskolen har stabilisert seg på et like høyt nivå som i 2023. I videregående skole har tallene derimot økt ytterligere. Dette er bekymringsfullt, og det antyder at resultatene fra foregående år ikke var tilfeldige.

Koronapandemien blir ofte trukket frem som en forklaring på denne utviklingen. Ombudene vil påpeke at komplekse og sammensatte utfordringer ikke er mulig å forklare med enkeltstående faktorer. Ombudene ser imidlertid tendenser i skolemiljøene, som kan bære preg av strukturer som ble etablert under pandemien. I flere av henvendelsene til ombudene beskrives for eksempel skolemiljøer hvor det er akseptert med bestevenn-relasjoner som er lukket for andre. Det kan virke som at prinsippet fra pandemien om å ha én «lekevenn» eller «klemmevenn» er videreført, og at det kan oppleves ekskluderende.

*Det er jo de to andre som er bestevenner og alltid leker sammen, så han blir så glad når han får være med at han blir helt gira
(foresatt, barneskole).*

Slike faktorer og dynamikker i skolemiljøet bør skolen ha kjennskap til før resultatene på elevundersøkelsen blir tilgjengelige. Det er likevel viktig å gjennomføre gode analyser av resultatene sammen med elevene. Elever ombudene har snakket med ønsker at den kunnskapen de gir gjennom elevundersøkelsen skal føre til endring, og de ønsker å bidra til å utvikle konkrete tiltak på sin skole. Andre elever og foresatte opplever derimot at det er opp til dem selv å håndtere mobbingen

*Beste måten å slutte å bli mobbet på er å stå opp for seg selv, selv om man blir banket opp. Da får de respekt
(elev, ungdomsskole).*

*Datteren min opplever daglig, grov mobbing, likevel tror hun ikke det er noen vits i å fortelle om det, hun føler hun må fikse det selv
(foresatt, ungdomsskole).*

Ombudene vil trekke frem to funn fra elevundersøkelsen 2024. Det første er at mobbing skjer på ulike steder på skolen. I klasserommet, i gangen, i garderoben og i friminutt. Dette er områder og situasjoner der det bør være voksne til stede. Likevel viser resultatene at litt under halvparten av elevene som blir utsatt for mobbing svarer at «ingen voksne på skolen visste om mobbingen». Resultatene er på denne måten en tydelig tilbakemelding til ansatte i skolen om at de må bli mye bedre på å oppdage krenkelser og mobbing, og at de i mye større grad må gripe inn og iverksette aktivitetsplikten når mobbing skjer.

*Lærerne står rett ved siden av når de andre jentene mobber, men de gjør ingen ting
(elev, ungdomsskole).*

*Lærerne i inspeksjon følger ikke alltid med og er noen ganger opptatt med andre ting enn å hjelpe barna. Det er spesielt på fotballbanen. Da får man ikke hjelp raskt
(elevråd, barneskole).*

Det andre resultatet ombudene vil løfte frem er at elevene som blir mobbet, og samtidig opplever at skolen forsøker å gjøre noe med det, skårer høyere på trivsel og motivasjon enn de elevene som sier de blir mobbet og hvor ingen voksne kjente til eller gjorde noe med det for å hjelpe. Dette betyr at det har en verdi i seg selv at ansatte involverer seg og griper inn når de oppdager krenkelser og mobbing. Det at de voksne viser elevene at de «gjør noe» og at de ikke godtar at barnet har det vondt, har stor betydning for

elevene. På den andre siden får ombudene flere henvendelser hvor det motsatte skjer, at elevene sier ifra, men at de ikke opplever at de voksne vil eller klarer å gjøre noe for å hjelpe.

*Datteren min blir mobbet av en gjeng jenter i og utenfor skoletiden. Noe synlig, men for det meste skjult mobbing. Mobbingen har eskalert etter at hun har sagt ifra til skolen, og nå tørr hun ikke å si ifra igjen
(foresatt, videregående).*

Ombudene har i 2024 spesielt fått tilbakemelding fra elever i videregående om at de ønsker seg voksne som er mer tilstedeværende. Statsforvalteren i Oslo og Viken påpeker også at mobbing ofte ser annerledes ut på videregående skole enn i grunnskolen, og løfter frem **ekskludering, klikkdannelser** og **hierarki** som noe skolen plikter å iverksette tiltak mot. Ombudene har i 2024 fått flere henvendelser fra elever som står utenfor fellesskapet på videregående skole. Henvendelsene bærer blant annet preg av at vanskelige og negative hendelser bagatelliseres, og at skolen venter for lenge med å sette i gang tiltak. Når det først iverksettes tiltak gjøres dette på individ-nivå, hvor tiltaket svært ofte er å snakke med rådgiver, skolepsykolog eller helsesykepleier.

*De sier bare at det er kjipt at jeg har det sånn, men kommer ikke med noen gode løsninger. I går fikk jeg bare vonde følelser og dro fra skolen fordi lærerne tar meg ikke på alvor. De vil bare ha en rask løsning
(elev, videregående).*

Han har isolert seg, snakker stygt om seg selv, og tar på seg skylden for at ingen vil være sammen med han. Vi sliter med å få ham på skolen. Han er mye trist og kanskje deprimert, og har i det siste snakket om at det hadde vært enklere om han var død. Vi har gitt beskjed til lærer og skole, og hatt et møte med lærer. Og selv om vi opplever at lærer synes det er trist, sier han at han ikke nødvendigvis ser det samme på skolen og vi opplever at det er liten hjelp å få (foresatt, barneskole).

6.2.7 Skolefravær

Ombudenes erfaringer med skolefraværsfeltet er at dette er en **økende problematikk** og at flere skoler opplever det som den mest krevende utfordringen de har. Ut fra henvendelsene som har elementer av skolefravær registrerer ombudene at skolenes begrepsbruk og tenkemåte i stor grad er **individerorientert**. Skolene legger oftest ansvaret ensidig over på eleven og dens familie, og slik begrenser skolene sitt ansvar til å bidra med å løse fraværsproblemet.

Skolen har sagt at datteren vår først må få hjelp med sine utfordringer knyttet til angsten fra fagfolk utenom skolen, og at hun kan komme tilbake til skolen igjen når hun føler seg bedre. Grunnen til at hun har angst er jo tett knyttet opp mot hva som har skjedd på skolen (foresatt, videregående).

Når elevers fravær blir stort og problematisk, oppfatter ombudene en form for «**pekelek**». Elever forteller at de ofte opplever at skolen bagatelliserer eller ikke tar bekymringene rundt skolemiljø nok på alvor, eller tidlig nok. Foresatte opplever at skolen har manglende forståelse og kompetanse på hvordan de kan bidra til økt tilstedeværelse, og opplever ansvarsfraskrivelse og silotenking fra skolens side. Skolehjemsamarbeid når eleven ikke er på skolen preges av lav tillit og opplevelse av berøringsangst og ansvarsfraskrivelse.

Etter å ha vært borte en stund fra skolen kom hun tilbake da var det noen av de andre elevene som ropte «nå kommer monsteret», og i lunsjen dro de bordet hennes vekk slik at hun satt alene. De andre elevene flirte av det (foresatt, ungdomsskole).

Forståelsen av trygt og godt skolemiljø har flyttet fokus fra å dreie seg om individuelle faktorer til større fokus på fellesskap. Ombudene vil trekke frem et behov for en tilsvarende perspektivendring i arbeidet med skolefravær. Det viktigste forebyggende og håndterende tiltaket er å se fraværet i en bredere kontekst og ikke kun som et problem hos den enkelte eleven.

Den største utfordringen vi har er enkeltelever med ufrivillig fravær. Det er en voksende elevgruppe (skoleleder, ungdomsskole).

Ombudene ser at det med gode intensjoner søkes etter **årsaksforklaring i den enkelte eleven** som er borte fra skolen. Dette kan dreie seg om personlighet, fysiske eller

psykiske utfordringer, kognitiv kapasitet, tidligere erfaringer som krenkelser eller mobbing, familiesituasjon og sosiale forhold. Dette begrenser skolens handlingsrom og fører heller til en frykt for å trå feil enn gode løsninger.

Fravær er i mye større grad et sosialt problem som treffer enkeltindividene. Ombudene mener det er avgjørende å se skolefravær i sammenheng med konteksten, sosiale relasjoner, fellesskapsfølelse og læringsmiljø. Når skolene gjør dette blir også analysene for hva som er bakenforliggende, utløsende og opprettholdende faktorer gjort i skolen. Resultatene fra denne analysen må brukes i kombinasjon med kunnskap om de sårbarheter elever som er borte fra skolen innehar. Med en slik forståelse og analyse kan tiltakene dreie seg om hvordan man kan gjøre klasserommet og læringsmiljøet tilgjengelig for denne eleven i stedet for hva eleven må håndtere for å klare å være i klasserommet.

Jeg har en følelse av at skolen bare sitter stille og venter på at fraværet skal gå over fraværsprosenten slik at skolen kan skrive han ut og «kvitte seg med problemet» (foresatt, videregående).

Arbeid med skolefravær i et fellesskapesperspektiv krever kunnskap og bevissthet om hva som fremmer inkludering, og hva som er ekskluderingsmekanismer i skolesystemet. Derfor ser vi et behov for at det i mye større grad enn i dag, må settes en kobling mellom arbeid med skolefravær og arbeidet med trygt og godt skolemiljø og aktivitetsplikten. Samtidig ser ombudene et behov for en tydelig forventning og støtte fra skoleeier til skolene for hvordan de skal ivareta den nye bestemmelsen i opplæringslovens § 10-6 om å følge opp fraværet til elevene fra første fraværsdag. Ombudene har snakket med elever og foresatte som ved lengre fravær ikke har hatt kontakt med skolen på flere uker. Når kontakten mellom skolen og elev brytes, er det svært vanskelig å etablere den igjen.

6.2.8 Skole-hjem samarbeid

I henvendelsene til ombudene er skole-hjemsamarbeidet ofte preget av lite tillit mellom partene. **Tillit** er en avgjørende faktor for å bygge gode relasjoner mellom elever, foresatte og skolen. Dette er essensielt for å håndtere og løse vanskelige situasjoner på en konstruktiv måte. Når tillit mangler, oppstår lett mistro og misforståelser, noe som kan gjøre det vanskeligere å finne løsninger. Foresatte som har henvendt seg til ombudene, strever i skole-hjem-samarbeidet og har gradvis mistet tilliten til skolens evne til å finne gode løsninger.

Jeg er redd for at de(skoleledelsen) skal gjøre det verre for barnet mitt hvis du(ombudet) tar kontakt (foresatt, barneskole).

Skole-hjemsamarbeidet blir ofte etablert sent, og foresatte har liten tillit til at skolen ser deres barn og den situasjonen barnet er i. Skolen gir ikke god nok informasjon om sin forståelse av saken og bakgrunnen for de tiltakene de velger å iverksette. Skolen opplyser ofte ikke om aktivitetsplikten i opplæringslovens kapittel 12, selv om dette gir verktøyet som ofte kan hjelpe i disse situasjonene. Foresatte opplever at aktivitetsplanen holdes som skolens hemmelige dokument, hvilket skaper usikkerhet og frustrasjon.

Aktivitetsplanen bør være et verktøy som skal bidra til felles forståelse av hva som er problemet, hva som er opprettholdende faktorer og hvordan man vil forsøke å løse problemet. Aktivitetsplanen må brukes som et **dynamisk verktøy** som både elev og skole skal ha eierskap til, og foresatte skal ha innsyn i. Skolen har et stort ansvar for å dokumentere arbeidet med aktivitetsplikten og dette blir også ivaretatt gjennom denne planen.

Vi blir provosert over at skolen legger vekt på at det er trist at datteren vår opplever det sånn (foresatte, ungdomsskole).

Jeg er redd for at hvis jeg tar denne kampen med skolen så vil det gå ut over storebror på et annet trinn. Jeg er redd for hva rektor skal gjøre og redd for at det blir verre (foresatt, barneskole).

Anbefaling:

- Bystyret ber byrådet sørge for at grunnskoler og videregående skoler har nødvendig kompetanse for å etterleve elevenes rettigheter til et trygt og godt psykososialt skolemiljø iht. opplæringslovas kapittel 12.
- Bystyret ber byrådet sikre at skolene har lik forståelse av aktivitetsplikten, aktivitetsplanen og tydelige rutiner for hva skolen skal og hva skolen kan informere elever og foresatte om i skolemiljøsaker.

6.3 Elevstemmen og medvirkning

I 2024 har ombudene gjennom dialog med elevråd fått innsikt i elevenes opplevelse av elevdemokrati og medvirkning. Det er store variasjoner mellom skolene på dette området. Elever uttrykker at engasjement for elevdemokrati avhenger av en tro på at arbeidet faktisk fører til endringer. Både opplæringsloven og barnekonvensjonen slår fast at elever skal medvirke i alle saker som angår dem:

Elevane har rett til medverknad i alt som gjeld dei sjølve etter denne lova, og har rett til å ytre meiningane sine fritt. Elevane skal bli høyrde, og det skal leggjast vekt på meiningane deira etter alder og modning (§ 10-2).

Alle barn har rett til å si meningen sin, og deres meninger skal bli tatt på alvor (Artikkel 12, Barnekonvensjonen).

Elevrådet

Elevrådsarbeid er en av de mest etablerte formene for elevmedvirkning, men praksisen varierer mellom skoler. Mange elevråd opplever at deres innflytelse er begrenset, særlig innen lærings- og vurderingsformer. I Oslo er det fortsatt behov for å styrke elevenes forståelse av deres muligheter til å medvirke på flere områder i skolehverdagen, inkludert undervisning og vurderingsformer.

En skole ombudene har vært i kontakt med, har hatt en positiv utvikling i sitt elevmedvirkningsarbeid. Tidligere var medvirkningen begrenset til arrangementer og kantinedrift, men nå involveres elevene også i undervisnings- og læringsmiljøbeslutninger. Skolen rapporterer at dette har ført til økt trivsel og bedre skoleresultater.

Medvirkningen skal også gå på læringsarbeidet. Tidligere var det mer på utenfor klasserommet (skoleleder, ungdomsskole).

Enkelteleven

Ombudene erfarer at flere skoler legger stor vekt på elevmedvirkning i skolemiljøsaker. Dette er i utgangspunktet positivt. Likevel forekommer det situasjoner hvor elever opplever et press om å måtte uttrykke seg muntlig for at skolen skal kunne krysse av på at eleven er blitt involvert og hørt. Elevstemmen kan hentes inn på flere måter, blant annet ved skriftlig kommunikasjon. Skoleansatte har uttrykt at foresatte kan overskygge barnets stemme når de egentlig ønsker å hjelpe barnet til å uttrykke seg eller komme frem med sin mening. Erfaring fra arbeidet til ombudene viser at når skoler

benytter alternative metoder for å innhente elevenes synspunkter, samtidig som foresattes perspektiv ivaretas, fører det ofte til en positiv utvikling.

I enkeltsaker til ombudet har elever og foresatte fortalt at de i realiteten har fått ansvaret for å egenhendig finne løsninger på utfordringer skolen har ansvar for å håndtere, uten at skolen bidrar med egne ideer om tilrettelegging. Dette er en misforståelse av medvirkningsprinsippet. Skolen har et profesjonelt ansvar for å komme med gode tiltak hvilket krever at de har en god relasjon til eleven og at eleven har tillit til at skolen ønsker og kan finne løsninger.

6.4 Barnets beste- og sårbarhetsvurderinger

FNs barnekonvensjon artikkel 3 fastslår at barnets beste skal være et **grunnleggende hensyn** i alle saker og avgjørelser som berører barn. For å sikre gode vurderinger av barnets beste, kreves det innsikt i barnets individuelle forutsetninger og sårbarheter, både på individ- og gruppenivå. Sårbarhetsvurderinger og vurderinger av barnets beste er gjensidig avhengige prosesser. Barns erfaringer, opplevelser og situasjoner de står i, påvirker hvordan de forholder seg til omgivelsene. Sårbarhet kan blant annet knyttes til skolemiljøet, relasjoner til jevnaldrende eller voksne, familiesituasjonen eller individuelle faktorer.

I malen for aktivitetsplan i Oslo kommune er det et eget punkt for vurderinger av barnets beste og sårbarhet, noe ombudene vurderer som en positiv utvikling. Dette signaliserer til skoler, elever og foresatte at barnets beste skal være et grunnleggende prinsipp i beslutningsprosesser. Ombudene har i 2024 registrert tilfeller der barnets beste- og sårbarhetsvurderinger er gjennomført **uten at elevens stemme er innhentet**. Uten elevens stemme er ikke vurderingene gyldige. Vi ser også at vurderinger ofte uteblir eller gjennomføres på en overfladisk måte. Eksempelvis kan vurderingen begrenses til:

På bakgrunn av undersøkelsene og informasjon innhentet i saken vurderer skolen det slik at det er til barnets beste at følgende tiltak gjennomføres (aktivitetsplan, barneskole).

Å skrive at noe er «til barnets beste» er en forenklet tilnærming. En slik vurdering gir begrenset innsikt i de konkrete hensynene som er tatt og beslutningsgrunnlaget. Selv om det er et relativt høyt bevissthetsnivå rundt vurderinger av barnets beste i Osloskolen, ser ombudene at disse ikke alltid praktiseres eller gjennomføres

tilstrekkelig. Skoleeier må sikre at skolene har tid til å gjennomføre gode og grundige vurderinger, samt inneha kompetanse på hvordan dette skal gjøres.

6.4.1 Skole-hjemsamarbeid

En av årsakene til samarbeidsutfordringene mellom skole og hjem, er opplevelsen av at skolen ikke imøtekommer foresatte på deres bekymring. Foresatte beskriver opplevelser av at barnet deres bare er «en del av systemet», og at de må kjempe for at skolen skal ta mer ansvar i oppfølging av deres barn. I henvendelser til ombudene i 2024 har foresatte ytret at skolen verken lytter eller handler med utgangspunkt i elevstemmen eller foreldrestemmen, men at skolen gjør vurderinger og tiltak etter hva som blir enklest og **minst krevende for skolen**.

I møte med skolen gir de mye «thoughts and prayers», men utover den mekaniske sympatien får eleven ingen tilrettelegging eller konkrete tiltak (støtteperson for elev videregående).

Flere foresatte har opplevd at skolen peker på barnets sårbarhet eller utfordringer, heller enn å være villig til å se på behov for å gjennomgå egne rutiner og vurderinger. Foresatte forteller at deres sårbare barn passes på av ufaglærte assistenter, og det er med dette en risiko for at de også gis ansvar for å innhente elevstemmen i enkeltsaker.

Anbefaling:

- Bystyret ber byrådet om å sørge for at skoleeier sikrer tilstrekkelig kompetanse hos skolene i arbeidet med å gjennomføre barnets beste vurderinger og sårbarhetsvurderinger ved alle avgjørelser som berører barn og unge. Samt sikre at alle skoler etterlever lovfestet skjerpet ansvar overfor elever med særskilt sårbarhet.
- Bystyret ber byrådet sikre at barn og unge får medvirke i barnehager og skoler, og blir inkludert i alle saksbehandlingsprosesser. Barn og unges stemmer må innhentes systematisk på alle nivåer i kommunen.

6.5 Fellesskap og tilhørighet

Fellesskap og tilhørighet har også i 2024 vært et sentralt tema i ombudenes arbeid. En gjennomgående utfordring i skolen er å balansere individets rettigheter med fellesskapets behov. Ombudene erfarer at arbeidet med individuelle rettigheter må integreres i en bredere tilnærming til fellesskapsbygging, da opplevelsen av tilhørighet er en vesentlig beskyttende faktor mot flere av samfunnets store utfordringer.

*Jeg går inn i det klasserommet med klump i magen hver eneste dag. Det sitter så mange jævlige folk der inne. På ungdomsskolen var liksom klassen en egen gjeng, men på denne skolen så er det helt «Fluenes herre-stemning»
(elev, videregående).*

Forskning, lovverk og styringsdokumenter har de siste årene understreket betydningen av fellesskap for den enkelte elev. I arbeidet med å fremme et trygt og godt skolemiljø er det avgjørende å iverksette **tiltak rettet mot fellesskapet, snarere enn kun individuelle tilpasninger**. Likevel ser ombudene at systematisk og proaktivt arbeid med å styrke fellesskap og tilhørighet ofte nedprioriteres i en hektisk skolehverdag.

*Vi har aldri gjort noe koselig sammen som klasse. Vi har ikke vært på en eneste tur eller gjort noe sammen utenfor skolens område
(elev, videregående).*

Den nye opplæringsloven stiller tydelige krav om at skolen skal planlegge og organisere en helhetlig skolehverdag som fremmer inkludering. Skolen skal være tilgjengelig for alle elever, uavhengig av emosjonelle, fysiske eller kognitive utfordringer.

Å være inkludert er en subjektiv opplevelse som ikke kan vedtas, men må erfares. Det handler om mer enn å registrere elever i en klasse. En formell invitasjon til samvær er ikke tilstrekkelig for å etablere opplevelsen av tilhørighet. Inkluderingsarbeid må være en **kontinuerlig og systematisk prosess** hvor alle ansatte i skolen deltar.

*Jeg skjønner at de som spør om vi skal være sammen har fått beskjed om det. Det merker jeg på måten de spør
(elev, ungdomsskole).*

Ombudene har tidligere påpekt at når det formelle fellesskapet ikke oppleves som trygt, dannes **alternative grupperinger** som kan virke ekskluderende for enkelte

elever. At barn med felles interesser samler seg, er naturlig, men utfordringen oppstår når slike grupper bidrar til utenforskap og sosial usikkerhet. Disse dynamikkene er ofte skjulte og krever at skolene aktivt identifiserer og motvirker dem for å sikre at alle elever opplever tilhørighet.

*Det høres ut som at det er en russebuss, selv om de bare er 11 år
(foresatt, barneskole).*

*Oppstarten på videregående har ikke vært god, hvor det har vært og er svært
utfordrende å komme inn i klassemiljøet hvor det er store og sterke grupperinger som
ikke gir noe innpass. Skolehverdagen oppleves derfor veldig ensomt, og dette forverrer
hennes helsetilstand betraktelig
(foresatt, videregående).*

Opplevelsen av tilhørighet i et trygt fellesskap fungerer som en viktig beskyttende og forebyggende faktor mot mobbing, vold og trusler. Samtidig kan manglende tilhørighet forsterke sosiale utstøtingsmekanismer som bidrar til ekskludering og krenkelser. Det er derfor avgjørende at skolene systematisk arbeider for å bruke alle situasjoner i skolen, både i klasserom og friminutt, til å skape inkluderende fellesskap der alle elever føler seg sett, verdsatt og trygge. I arbeidet med skolefravær er dette perspektivet også avgjørende for å legge til rette for at elever som har vært borte over lengre tid, kan vende tilbake til skolen.

*På den tiden hun har vært borte nå (fire uker), har det ikke vært én i klassen som har
spurt hvordan hun har det
(foresatt, ungdomsskole).*

6.5.1 Skole-hjemsamarbeid

Tilhørighet til et fellesskap er et grunnleggende menneskelig behov, både for barn og voksne. Når dette behovet ikke blir dekket, enten for oss selv eller for våre barn, er det naturlig å rette oppmerksomheten mot individet. Ombudene erfarer at foresatte vi har kontakt med, naturligvis hovedsakelig er opptatt av å ivareta sitt eget barn og ønsker å bidra til at det har det bra.

*Jeg skjønner at det er viktig å jobbe med hele klassemiljøet, men når det er **mitt** barn
som blir utsatt, er det min oppgave å hjelpe det
(foresatt, ungdomsskole).*

Utfordringen oppstår når foresattes strategi ensidig rettes mot å sikre sitt barns rettigheter, uten å se helheten.

Det er vanskelig å ha en dialog med moren til det andre barnet. Hun er bare opptatt av å finne ut hvem som har skyld. Det virker som hun tenker at så lenge hennes barn har det bra, så er det greit (foresatt, barneskole).

Dette kan bli spesielt krevende i saker som omhandler krenkelser eller konflikter mellom enkeltbarn. Enkelte foresatte har uttrykt at de mener skolen må «fjerne» den eleven som utsetter deres barn for krenkelser til en annen klasse eller skole. Ombudene ser imidlertid at større positiv endring skjer når skolen, i samarbeid med foresatte og elever, jobber med konteksten krenkelsene skjer i. En felles forståelse av hvilke faktorer som opprettholder utfordringer i klasse eller skolefellesskapet vil kunne gjøre dette mulig.

Foreldregrupper og FAU-representanter ombudene er i kontakt med, uttrykker ofte et ønske om å bidra til et sterkere klasse- og skolefellesskap. Det ombudene blir bedt om å snakke om på foreldremøter er:

- Samarbeid mellom skole og hjem
- Foresatte som rollemodeller
- Relasjoner mellom foresatte og barn
- Fellesskapende arbeid og aktiviteter.

Ombudene ser at elever som har erfaringer og felles opplevelser med klassekamerater, sammen med sine egne og andres foreldre, styrker tilhørigheten og gir en **felles referanseramme** som har stor betydning for miljøet i klasserommet. Dette skaper et grunnlag som læreren og skolen kan bygge videre på i sitt arbeid med klassemiljøet.

Skolen er den eneste arenaen der alle barn og unge i et nabolag møtes. Det er derfor naturlig at skolen tar initiativ til samarbeid med lokalmiljøet. Når skolen legger til rette for fellesskapsfremmende tiltak og stiller bygg og ressurser til rådighet, er det avgjørende at både foreldregrupper og lokalmiljøet bidrar med sine ressurser. Enkelte steder har skoler etablert gode samarbeid med foreldregrupper og organisasjoner som idrettslag og korps. Slike samarbeid kan bidra til å skape eller forsterke fellesskap som av ulike grunner mangler på skolen.

Ombudet har også vært involvert i samarbeid med aktører som for eksempel VIF-hockey, som har tatt et tydelig ansvar for å fremme mangfold, inkludering og en aktiv holdning mot mobbing. Initiativer som dette påvirker nærmiljøet positivt og kan motvirke den økende individualiseringen og polariseringen i samfunnet.

7 Læringer

Å være lærling har vært som å sitte på tidenes største og bratteste berg- og dalbane uten sikkerhetsbelte (lærling).

Henvendelsene fra læringer til ombudet i 2024 kan samles i følgende hovedkategorier:

- Læringer som ikke får den opplæringen de skal ha
- Mangel på trygt og godt arbeids- og læringsmiljø
- Manglende tillit og mangelfull kommunikasjon

I tillegg til henvendelser fra læringer, har ombudet fått flere henvendelser fra foresatte på vegne av læringer over 18 år, fra kollegaer som er bekymret for hvordan læringen behandles i lærebedriften, og læringer som kontakter ombudet på vegne av flere læringer i samme bedrift. Ombudet registrer også at det er flere læringer som ønsker å være anonyme i samtaler til tross for at ombudet har taushetsplikt. I flere samtaler kommer det frem historier som forklarer at behovet for anonymitet ofte er grunnet manglende tillit til systemet, samt en frykt for represalier. Ombudet kontaktes ofte når rettighetsbrudd har pågått over lengre tid. Flere forteller om psykisk uhelse grunnet situasjonen de står i med lærebedriften, og det ytres sterke følelser som fortvilelse, sinne og frykt i henvendelser til ombudet.

Enkeltsaker til ombudet representerer avvik, som kan angå eller ramme flere enn bare den enes rettigheter som tilfeldigvis har tatt kontakt. Enkelthistorier er viktige for å nansere tall og statistikk. I Oslo kommune var det 4095 aktive lærekontrakter per 31.12.2024, herav 2121 nytegnede lærekontrakter i 2024.

7.1 Læringer som ikke får den opplæringen de skal ha

Ombudet har fått henvendelser fra læringer som er usikre på om de får den opplæringen de skal ha. Læringer som har kontaktet ombudet opplever at de ikke får god nok faglig oppfølging eller veiledning, og er usikre på om de vil bestå fagprøven. Flere forteller at de jobber lite med målene i læreplanen, opplever manglende kvalitet på opplæringen, samt at de ofte utfører arbeid som ikke er relevant for faget.

Jeg hører med andre jeg kjenner som er læringer i andre bedrifter at de jobber masse med faget, og at de har planer og masse faglige samtaler. Jeg får jo ikke noe av dette, så jeg syns det er skikkelig urettferdig at de har mye større sjanse for å bestå fagprøven, fordi de har hatt flaks med å få plass i en bra bedrift (lærling).

I Lærlingundersøkelsen 2024 svarer hele 17.8% i Oslo «nei» på spørsmålet om bedriften har «laget en plan over det du skal lære». Overgangen fra videregående skole til lærebedriften er stor, og ombudet anerkjenner at det kan være lærlinger som ikke kobler dette spørsmålet til sin individuelle plan. Når det er sagt, har ombudet fått henvendelser fra lærlinger som mangler individuell plan som de rettmessig har krav på, til tross for at de har etterspurt denne gjentatte ganger, også langt ut i læretiden.

Jeg visste ikke at jeg skulle ha en individuell plan (lærling).

Jeg jobber i en bedrift som mener jeg ikke har noen rettigheter som lærling. For eksempel mener de jeg ikke har rett på en plan med fagmål, hjelp til teoretiske oppgaver og må bruke tid hjemme om jeg skal gjøre teoretiske oppgaver, med google som hjelp (lærling).

Lærlingens **veileder** har blitt løftet opp i ombudets årsrapporter de siste fem årene. Veilederen spiller en helt avgjørende rolle for at lærlinger skal få en god og faglig relevant læretid. Lærlinger som har kontaktet ombudet stiller spørsmål rundt veilederens pedagogiske kompetanse, fag- og språkkompetanse, eller forteller om veiledere som er utilgjengelige. Enkelte lærlinger opplever at veilederen ofte er sint eller utsetter lærlingen for annen utilbørlig oppførsel.

Veilederen min ropte til meg at jeg er helt ubrukelig, jeg gjør virkelig så godt jeg kan så jeg ble veldig lei meg (lærling).

Jeg strever virkelig med å forstå hva veilederen sier. Det er ikke for å være frekk altså, jeg skjønner virkelig ikke ordene hun bruker, eller hva hun mener at jeg skal gjøre (lærling).

Ombudet har i 2024 også mottatt henvendelser fra og om **lærlinger med behov for tilrettelegging**. Disse henvendelsene har kommet fra lærlinger, foresatte, avgiverskoler, Statped og andre instanser som jobber med utredning og tilrettelegging av læringssituasjoner. I henvendelsene ytres det stor frustrasjon om at tilpasning og tilrettelegging i stor grad ikke følges opp eller faller helt bort når det gjelder lærlinger. Instanser som BUP og Statped peker på manglende kompetanse i bedrifter. Lærlinger med dysleksi, generelle lærevansker, ADHD, eller andre utfordringer har tatt kontakt da de opplever manglende forståelse og tilrettelegging i lærebedrift.

Han har fortalt lærebedriften om utfordringene sine og forklart hvordan han lærer best. Det er ingen som tar hensyn til det, og det virker som at de kjører på som vanlig. Hvis ikke de klarer å tilpasse bedre frykter både sønnen min og jeg at han ikke vil klare å fullføre (foresatt).

Lærlinger med behov for tilrettelegging er ikke pålagt å informere lærebedriften om dette. Ingen dokumentasjon følger automatisk med fra videregående skole, og dermed må lærlingen selv velge å informere lærebedriften. Ombudet er kjent med at enkelte har vært redde for at bedrifter ikke vil binde seg til en kontrakt om de forteller om utfordringer de har, mens andre ser på det som en mulighet til «å være normal». En lærling som har vært i dialog med ombudet i 2024 valgte å ikke fortelle sjefen at hun «*sliter med konsentrasjon og det å ta imot muntlige beskjeder*», men kjenner i ettertid på en anger vedrørende dette; *føler jeg har ødelagt for meg selv (lærling)*.

Ombudet er kjent med at enkelte av disse lærlingene motvillig har avsluttet lærlingløpet eller bytter bedrift grunnet manglende mestring og tilrettelegging. Lærlinger med behov for tilrettelegging, samt deres foresatte, har i enkelte saker opplevelse av at de har mindre reell mulighet til å fullføre læretiden sin på lik linje med lærlinger uten behov for tilrettelegging.

Lærlinger som har henvendt seg til ombudet i 2024 forteller også at de ofte og i lengre perioder jobber helt alene. Lærlinger som over tid har blitt satt til arbeid som ikke er relevant for fagprøven, eller stort sett jobber alene uten oppfølging og veiledning, opplever at de kun ansees som **billig arbeidskraft**.

Jeg har ikke sett veilederen min siden hun ble sykemeldt for nesten tre måneder siden. Bedriften har ikke ordnet med ny veileder, og har bare sagt at jeg får gjøre så godt jeg kan. Jeg tror egentlig ikke det haster for de å skaffe en ny. De bryr seg ikke så mye om at jeg skal få det jeg skal, så lenge de kan få en billig ansatt (lærling).

Jeg har vært lærling i en god stund og har bare to måneder igjen før jeg skal ta fagprøven. Min nærmeste sjef har fortalt meg at jeg må selge mer, eller så får jeg sparken, selv om jeg møter opp på jobb på riktig tid hver dag, og gjør det jeg skal, men jeg får bare ikke nok salg. Jeg bare lur på om dette er lov? (lærling).

7.2 Mangel på trygt og godt arbeids- og læringsmiljø

Lærlingene har rettigheter tilknyttet godt psykososialt miljø både innen Opplæringsloven (§ 1-1, § 1-3, Kap 1 Formålet med og krava til opplæringa) og Arbeidsmiljøloven (§4-1, Krav til det psykososiale arbeidsmiljøet). Siden elev- og lærlingombudets opprettelse har ombudet mottatt henvendelser fra lærlinger som ikke

opplever å ha et trygt og godt arbeids- og læringsmiljø. Året 2024 er dessverre intet unntak.

Over noe tid har alarmklokkene ringt høyt av hvordan tingenes tilstand er og hvordan lærlingene behandles, det har toppet seg fullstendig den siste tiden med stadig endring av arbeidstid, endring av starttidspunkt uten forvarsel, ekstremt lange arbeidsdager og ansvarspersoner som er fraværende og direkte ufine når de er der (lærling).

Pulsklokka mi tar helt av mens jeg er på jobb, er livredd sjefen (lærling).

Lærlinger som av ulike grunner opplever å ha det utrygt i lærebedriften kontakter ofte ombudet når arbeidsmiljøet har vært dårlig over lang tid. Noen lærlinger har forsøkt å løfte det utrygge miljøet opp internt i lærebedriften, men har opplevd å ikke bli tatt på alvor, eller at situasjonen de står i har forverret seg etter at de har sagt ifra.

Jeg har forsøkt å si ifra så mange ganger. Jeg får bare beskjed om at jeg er hårsår og at jeg må tåle at folk som har vært i bransjen siden før jeg ble født vet bedre enn meg. De bruker ord som «småungen», «snowflake» og «hans kongelige høyhet» når de snakker om meg og til meg (lærling).

Det er liten vits i å fortsette å si ifra, de har jo vist at det er helt irrelevant hva jeg sier (lærling).

Lærlinger som står i et negativt arbeids- og læringsmiljø opplever ofte at de står alene. Kjennskap til veileder i etaten, ressurspersoner i bedriften (verneombud) og systemets oppbygging er mangelfull. Det har liten betydning at lærlingen har flere instanser og ressurspersoner de kan kontakte, om lærlingene ikke kjenner til at de finnes.

Enkelte av henvendelsene til ombudet er så oppsiktsvekkende at det er vanskelig å forstå hvordan lærebedriften har blitt godkjent av kommunen til å ta imot unge mennesker under opplæring. For å kunne sikre at lærlinger har det trygt og godt i lærebedriften er det avgjørende å **systematisk innhente lærlingens stemme**. Per i dag er det lærebedriften som rapporterer på seg selv i sin årlige rapport til utdanningsetaten, og lærlinger kan ytre seg gjennom lærlingundersøkelsen. I bedriftenes årlige rapport er ikke lærlingens stemme inkludert, og lærlingundersøkelsen kommer også med flere utfordringer.

Den årlige **lærlingundersøkelsen** er kommunenes mulighet til å få innsyn i hvordan lærlingene har det i lærebedriften, og undersøkelsen inneholder en rekke spørsmål som

også omhandler trivsel og trygt miljø. Lærlingundersøkelsen er sentralgitt fra Utdanningsdirektoratet. Det er obligatorisk for fylkeskommunen å gjennomføre undersøkelsen, men det er ikke obligatorisk for lærlingene å besvare den. I Oslo har 53 % av lærlingene besvart lærlingundersøkelsen i 2024, en oppgang fra fjoråret (39,3%). Det er ukjent hvordan svarene fra undersøkelsen fordeler seg mellom utenbyslærlinger (46,9 %) og Oslolærlinger (53,1%) i Oslo kommune. Det er heller ikke mulig for forvaltningen å se svar avgitt fra lærlinger i enkeltbedrifter, da besvarelsene kun kan brytes ned på nivå som «opplæringskontor», altså fagområde.

Skoleeier sitter dermed med enten helt overordnet statistikk som er mangelfull, eller informasjon om enkeltsaker som følge av at lærling, lærebedrift, foresatte, ombud eller andre har tatt kontakt.

7.3 Manglende tillit og mangelfull kommunikasjon

Ombudet registrerer at det er lærlinger som har **manglende tillit** til ledelsen i lærebedriften og tilhørende opplæringskontor. Ombudet registrer også saker hvor lærlingene opplever å ikke bli trodd på av lærebedriften ved dokumentert fravær. I noen av henvendelsene som omhandler mistillit har lærlingen beskrevet elementer av trakassering eller utilbørlig atferd.

Jeg opplever å bli mistrodd og truet med å få sparken om jeg ikke møter på jobb i sykemeldingsperioden. Lederen tar kontakt opptil flere ganger daglig, og krever å få oversendt «bevis» for at jeg er syk; selv om hun har fått sykemeldingen fra fastlegen (lærling).

Sjefen sa at eneste grunnen til at jeg hadde fått ordnet sykemelding var fordi fastlegen min er pakistaner sånn som meg. Jeg har fått sykemelding på grunn av influensa (lærling).

Flere lærlinger opplever av ulike grunner at de **ikke kan stille spørsmål** av praktisk eller administrativ karakter til ansvarlige i lærebedriften. Lærlinger forteller at de ikke har tillit til bedriften, at ansvarlige ikke er tilgjengelige eller at bedriften ikke gir tydelige svar på spørsmål. Flere kvier seg for å gjenta spørsmål de tidligere ikke har fått tilfredsstillende besvart. Ombudet har fått flere spørsmål fra lærlinger som både burde og kunne vært avklart av bedrift eller opplæringskontor.

Sjefen min var veldig imøtekommende og snill i starten, men nå svarer hun aldri på telefon eller e-post (lærling).

Jeg trenger å oppklare noen av tingene som står i arbeidskontrakten min, kan du svare på det? (lærling).

Det er flere lærlinger som ikke får den lønnen de skal ha. Pålagt overtid gis ut som avspasering eller utbetales som lærlinglønn. Lærlinger har fått lønn utbetalt sent, uten lønsslipp eller med for få overtidstimer registrert.

Jeg føler jeg blir utnyttet. Jeg har det siste året kun fått fem dager ferie til sammen, og har jobbet over 200 timer overtid som jeg ikke har fått avspasere eller utbetalt til konto. Grunnen til all overtiden er at jeg må jobbe lange dager som er utover vanlig arbeidstid (lærling i Osloskolen).

Ombudet har i 2024 fått flere henvendelser fra lærlinger som har spørsmål knyttet til **varsler og oppsigelse** av lærekontrakt. Felles for disse henvendelsene er at lærlingene ikke har fått varsler, fått varsler på riktig vis eller opplever at mulighet for oppsigelse ikke har blitt tydelig kommunisert. Samtlige av lærlingene som har kontaktet ombudet opplever enkelte eller flere av varslene som urimelig. Enkelte lærlinger kjenner på en konstant frykt for oppsigelse, og forteller at sjefen eller veileder truer med oppsigelse for bagatellmessige forhold.

Jeg har alltid møtt opp når jeg skal, men i dag kom jeg 7 minutter for sent på jobb siden bussen ble stående. Jeg fikk beskjed om at hvis dette skjer igjen kan de si meg opp. Stemmer det? (lærling)

I går ble jeg sendt hjem av sjefen min uten at jeg vet hvorfor. Jeg har ikke gjort noe galt, men fikk bare beskjed om å komme meg «til helvete vekk fra jobben». I morgen har jeg blitt kalt inn til et møte med sjefen uten noen agenda. Tror han har tenkt til å si meg opp (lærling).

Andre lærlinger har en opplevelse at lærebedrift ønsker å «kvitte seg» med dem.

Jeg har blitt permittert av lærebedriften min i to måneder uten noen forvarsel, men det er ingen av de andre faste ansatte som har blitt permittert. Sjefen min har flere ganger uttrykt at han ikke liker meg, så jeg tror egentlig bare at han vil bli kvitt meg og håper at jeg sier opp (lærling).

Det ble i 2024 gjennomført til sammen 272 hevinger i Oslo. Bak heving av lærekontrakt ligger det flere årsaker. Noen er u dramatiske og forståelige da lærlingen for eksempel har fått arbeid, flyttet eller har blitt overført til ny kontrakt. Ombudet har blitt kontaktet av lærlinger som har blitt presset til å signere **enighetsheving** med bedriften. Ombudet innehar derfor en særlig bekymring for hevinger som er gjort

grunnet «personlige årsaker» (72 stykker) eller «annen årsak/ikke oppgitt» (41 stykker). Bak disse kategoriene kan det ligge årsaker som bunner i nettopp: at lærlingen ikke har fått den opplæringen de skal ha, mangel på trygt og godt arbeids- og læringsmiljø, og mistillit eller mangelfull kommunikasjon.

Avdeling for fagopplæring har et ansvar for oppfølging av Oslos lærlinger ved å blant annet godkjenne lærebedrifter og lærekontrakter, samt sørge for at lærebedriftene oppfyller kravene til opplæring i bedrift. Skoleeier kan sikre lærlingenes rettigheter i større grad ved å sørge for at vi har gode systemer for å sikre at lærebedriftene innehar nødvendig kompetanse, samt å utarbeide gode systemer for å innhente lærlingenes stemmer. Bare slik kan vi forbedre praksis, og ivareta unge mennesker i det som ofte er deres første møte med arbeidslivet.

Anbefaling:

- Bystyret ber byrådet utarbeide et system som fanger opp lærlingens arbeidsmiljø. Samt sikre at nåværende oppfølgingstiltak rettet mot både lærlinger og lærebedrift er tilstrekkelige.
- Bystyret ber byrådet sikre at lærebedrifter har nødvendig veiledningskompetanse til å veilede lærlinger og lære kandidater på en forsvarlig måte. Samt sikre at lærebedriften har kompetanse på individuelt tilrettelagt opplæring der det er nødvendig.

Elev- og lærlingombudet ønsker avslutningsvis å takke avdeling for fagopplæring for svært godt samarbeid og informasjonsutveksling de siste fem årene.

8 Barnehage

Mobbeombudet vært i kontakt med styrere i flere barnehager, samt mottatt henvendelser fra foresatte angående barn som ikke opplever et **trygt og godt barnehagemiljø**. Antall henvendelser på barnehageområdet har imidlertid vært relativt lavt, en tendens som også gjenspeiles hos ombudene i andre fylker.

Mobbeombudets mandat omfatter barnehagelovens kapittel 8 om det psykososiale barnehagemiljøet. I henhold til § 42, første og andre ledd, har alle ansatte i barnehagen plikt til å følge med på barnas trivsel, og melde fra til styrer dersom de mistenker eller har kjennskap til at et barn ikke har et trygt og godt miljø. I alvorlige tilfeller skal styrer melde fra til barnehageeier.

I en henvendelse fra en barnehagestyrer ble det uttrykt bekymring for hele barnegruppen på grunn av manglende oppfølging av vedtak om spesialpedagogisk hjelp fra bydelen. Dette er det kommunens ansvar å ivareta. Styreren beskriver at barn med vedtak ikke får innfridd vedtakene. Dette påvirker ikke bare de enkelte barna, men også det samlede psykososiale miljøet i barnehagen. Når **ansatte må omdisponeres** for å ivareta de mest sårbare barna, fører det ofte til redusert kvalitet på det allmennpedagogiske tilbudet til de øvrige barna. Dette setter barnehagen i en vanskelig situasjon, der de negative konsekvensene går ut over barna. Det er mangel på spesialpedagogiske ressurser i bydelene og barnehagen må selv løse ressursmangelen.

Mobbeombudet sendte et bekymringsbrev til byråden for utdanning, basert på dialog med barnehagene og bydelen. Bekymringen omhandler ikke bare de konkrete barna som rammes av manglende oppfølging av vedtak, men også deres barnehagevenner, de ansatte og barnas foresatte.

Barn med behov for spesialpedagogisk hjelp regnes som særlig sårbare og skal ha et ekstra vern. Når barna ikke får den hjelpen de har krav på, kan det ha umiddelbare konsekvenser for deres trivsel og utvikling. Videre kan det få langsiktige følger for skolegang og framtidige muligheter.

Når kommunen ikke gjennomfører vedtak om spesialpedagogisk hjelp, må øvrige ansatte i barnehagen kompensere for dette. Dette kan føre til økt belastning på personalet, høyere sykefravær og redusert kapasitet til å ivareta et trygt og godt barnehagemiljø. Utfordringer med bemanning gjør at barnehagestyrer kan havne i et dilemma mellom å ha nok voksne på jobb, og de tilgjengelige vikarenes barnefaglige kompetanse. Når **enkelte barn ikke får nødvendig støtte**, påvirkes også dynamikken i barnegruppen, noe som kan skape utfordringer for fellesskapet.

*Noen ansatte hadde snakket nedsettende til sønnen min og sagt «bare babyer bruker bleie» og at han var dum fordi han hadde uhell. Lederen sier bare at de ansatte kanskje ikke kan snakke med barn og at dette må de snakke med dem om. Hun sier at det er flere ansatte her som trenger å lære seg hvordan de skal snakke med barn med respekt. Det er ganske urovekkende er det ikke det?
(foresatt, barnehage).*

Mobbeombudet uttrykker også bekymring for svekket tillit til kommunens støttesystem. Foresatte til barn med behov for spesialpedagogisk hjelp kan **miste tiltro til kommunen** når vedtak ikke følges opp. Tillit er avgjørende for at familier med sårbare barn tar imot nødvendig støtte fra kommunens instanser, særlig hvor det er behov for oppfølging over tid. Manglende oppfølging av vedtak kan på sikt bidra til økt risiko for utenforskap i skolen.

Barna sier at hun er bæsje, og tiss, viser fingeren, og sier «fuck you». De voksne bagatelliserer det som skjer, og det virker som at de er i villrede for hva de skal gjøre. Lederen sier bare at de vet hva de gjør og at de er vant til at barn gjør sånt (foresatt, barnehage).

Erfaringer og ferdigheter barn tilegner seg i barnehagen, påvirker deres sosiale fungering og mestring samt tillit til voksenpersoner videre i livet. **Tidlig innsats** i barnehagen er avgjørende for å unngå at barn tar med seg utfordringer videre i skoleløpet. I mange nærområder i Oslo følger barna hverandre fra barnehage til ungdomsskole, og utrygge dynamikker eller manglende ferdigheter som ikke adresseres tidlig, kan føre til vedvarende utfordringer gjennom hele skoleløpet.

Det startet i barnehagen, og fortsatte i første klasse og utviklet seg videre i negativ retning (foresatt, barneskole).

Anbefaling:

- Bystyret ber byrådet om å sørge for en helhetlig tilnærming fra bydelene til barnehagefeltet og etterlevelse av kapittel 8., og sikre at det allmenpedagogiske arbeide løftes samtidig som de mest sårbare barna med behov for spesialpedagogisk hjelp får den hjelpen de har rett på.
- Bystyret ber byrådet sørge for at alle barnehager kjenner godt til barnehagelovens kapittel VIII og forventninger til endret praksis.

9 Uttalelser

9.1 Uttalelse Lærlingrådet i Oslo for 2024

Lærlingrådet i Oslo har siden oppstarten i 2021 vært en viktig stemme for lærlinger og lærekanidater. Vårt arbeid har vært forankret i en visjon om at alle lærlinger skal bli sett, hørt og støttet gjennom hele sin læretid. Samtidig har vi hatt et mål om å styrke yrkesfagenes status i samfunnet og sikre at lærlinger har like gode vilkår som studenter og andre utdanningsgrupper.

Gjennom de siste fem årene har vi sett både utfordringer og framskritt. Flere av de sakene vi har løftet, har resultert i konkrete forbedringer for lærlinger i Oslo, men det gjenstår fortsatt mye arbeid for å sikre gode rammebetingelser for lærlingene i byen vår.

Utvikling og forbedringer i 2024

En av de viktigste endringene i løpet av det siste året er innføringen av en rådgiver for lærlinger. Dette har vært et etterspurt tiltak som fremover i større grad vil gi lærlinger tilgang til veiledning knyttet til psykisk helse og trivsel. Mange lærlinger opplever utfordringer både på arbeidsplassen og i privatlivet, og en dedikert rådgiver gir dem en viktig støttefunksjon i en krevende fase av livet.

Samtidig har vi sett en positiv utvikling i inkluderingen av lærlinger i russetiden. Tidligere har mange yrkesfagelever følt seg ekskludert fra denne feiringen, noe som i enkelte tilfeller har påvirket valg av utdanningsløp. Gjennom et tett samarbeid med Oslorussens hovedstyre har vi bidratt til at flere lærlinger nå opplever å være en naturlig del av russeren. Dette har vært et viktig skritt i retning av en mer inkluderende og samlende feiring for alle ungdommer, uavhengig av utdanningsvalg.

Til tross for disse forbedringene er det fortsatt flere uløste utfordringer som påvirker lærlingenes hverdag i Oslo.

Vedvarende utfordringer og veien videre

Lærlinger har i dag en inntekt som ofte ligger på samme nivå som studenter, men de har ikke tilgang til de samme økonomiske fordelene. Lærlinger har ingen nasjonal ordning for studentbevis, rabatter eller tilgang til studentboliger. Dette skaper en økonomisk skjevhet, særlig for dem som må flytte til Oslo for å få en lære plass.

Det bør derfor videre fastsettes og etableres en nasjonal ordning for studentbevis og studentrabatter for lærlinger, inkludert tilgang til studentboliger og billigere kollektivtransport. Dette vil bidra til å utjevne de økonomiske forskjellene mellom studenter og lærlinger og sikre at de har like muligheter for en trygg økonomisk situasjon i læretiden.

Psykisk helse er også et område som fortsatt krever betydelig oppmerksomhet. Mange lærlinger flytter til Oslo uten et etablert nettverk og opplever ensomhet. Mens studenter har tilgang til en rekke sosiale tilbud og møteplasser, mangler lærlingene tilsvarende arenaer for fellesskap og inkludering. Fraværet av organiserte sosiale aktiviteter gjør at mange føler seg isolerte, noe som igjen kan påvirke trivsel og motivasjon i læretiden.

Det må derfor i større grad legges til rette for flere sosiale møteplasser og organiserte aktiviteter for lærlinger. Å skape et inkluderende fellesskap hvor lærlinger kan møtes og bygge nettverk, vil ha stor betydning for trivselen og motivasjonen deres. I kombinasjon med dette er fortsatt avgjørende å styrke støtteapparatet for lærlinger. Tilgangen til rådgivningstjenester, både innen psykisk helse, karriereveiledning og juridisk støtte, må forbedres. Dette vil bidra til at lærlinger får den hjelpen de trenger for å håndtere utfordringer både på arbeidsplassen og i privatlivet.

Videre viser resultater fra Lærlingundersøkelsen at en andel lærlinger fortsatt opplever mobbing og trakassering på arbeidsplassen. Det er bekymringsfullt at mange ikke vet hvordan de skal varsle om slike forhold, eller at de ikke tør å gjøre det av frykt for konsekvenser. Det er avgjørende at det etableres tydelige og trygge rapporteringsrutiner, samt at lærlinger får opplæring i hvordan de kan melde fra om kritikkverdige forhold. Videre ønsker vi at det jobbes målrettet med å styrke rapporteringssystemene for mobbing og trakassering, slik at lærlinger vet hvor de kan henvende seg og er trygge på at de blir tatt på alvor.

Til slutt ønsker Lærlingrådet å videreføre samarbeidet med Oslorussens hovedstyre for å sikre at inkluderingen av lærlinger i russetiden videreutvikles og forankres i fremtidige russefeiringer.

Lærlingrådet i Oslo vil fortsette å arbeide for lærlingenes interesser og jobbe for at alle lærlinger skal ha en trygg, inkluderende og lærerik læretid. Vi ser frem til videre samarbeid med både politiske aktører, arbeidsgivere og utdanningsinstitusjoner for å skape enda bedre rammebetingelser for fremtidens fagarbeidere.

Ann-Kristin Birkelund, leder for Lærlingrådet i Oslo
FOR FREMTIDENS FAGFOLK!

9.2 Uttalelse Elevorganisasjonen i Oslo 2024

Dette skoleåret har vist oss hvor lite tillit det er til elever i skolen. Gjennom året har vi sett både viktige gjennomslag og flere forslag som preges av en gammeldags tankegang.

Vi har sett viktige fremskritt som gjør skolehverdagen bedre. Støtten til utstyr for yrkesfagselever er et viktig skritt fremover, som sikrer at økonomiske forhold ikke lenger skal være en hindring for at alle kan fullføre utdanningen sin. Innføringen av anonyme prøver i Oslo skolen er et stort steg for rettferdig vurdering. Nå blir vi elever vurdert på hva vi faktisk kan, ikke hvem vi er! Det er et viktig skritt mot å bygge et mer inkluderende skolemiljø hvor alle elever har de samme mulighetene til å vise sitt potensial, uavhengig av bakgrunn eller personlige forhold. Et annet viktig gjennomslag er etableringen av et demokratisk valgt russestyre i Oslo. Dette er et skritt mot en mer åpen og inkluderende russefeiring, som gir alle avgangselever i byen en stemme i hvordan feiringen skal organiseres. Å ha et demokratisk valgt russestyre betyr at de som er mest berørt får være med på å forme sin egen feiring, og det er et godt eksempel på hvordan elevmedvirkning kan gjøre en reell forskjell.

Et av de mest omdiskuterte temaene har vært fraværsgrensen. Fraværsgrensen har vært en av de største sakene dette skoleåret. Den har blitt erstattet med en strengere ordning enn før, uten at elevenes stemme har blitt hørt. I stedet for å løse utfordringene knyttet til fravær, legger de nye reglene enda større press på elever som allerede har en krevende hverdag. Dette viser nok en gang hvordan beslutninger fattes uten reell elevmedvirkning. Å stramme inn fraværreglene uten å ta hensyn til de faktiske grunnene til hvorfor elever er borte fra skolen, bidrar kun til mer stress og utrygghet. For elever som driver med politisk arbeid, revy, idrett eller har kroniske sykdommer, vil dette føre til unødvendige utfordringer. Løsningen ligger ikke i strengere regler, men i et skolemiljø preget av tillit og forståelse.

Vi ser også at skolen fortsatt er preget av utdaterte vurderingsformer. Eksamen, slik den er i dag, oppleves som stressende og lite rettferdig. Elever har i lang tid bedt om en vurderingsordning som faktisk speiler kompetansen vi har tilegnet oss gjennom året, men i stedet for reelle endringer fortsetter systemet som før. Politikere later til å tro at mer testing vil gi en bedre skole, men det som virkelig må måles er elevenes trivsel, medvirkning og motivasjon. Hvordan vi har det på skolen, påvirker hvordan vi lærer.

Men samtidig ser vi at viktige tiltak fjernes. Gratis skolemat er borte, til tross for at vi vet hvor stor betydning det hadde for elevers læring og konsentrasjon. I tillegg ble skolehelsetjenesten ikke styrket i statsbudsjettet, noe som er bekymringsverdig når vi vet hvor viktig lavterskeltilbud for psykisk helse er.

Alt dette peker mot et større problem: Elevstemmen blir fortsatt ikke hørt. For å skape en skole som fungerer for oss, må vi bli sett på som en ressurs, ikke en utfordring.

Politikerne må slutte å søke raske løsninger gjennom forbud og innstramminger, og heller lytte til oss som faktisk opplever skolehverdagen.

Med elevdemokratisk hilsen,

Atilla Amirov, nestleder

På vegne av Elevorganisasjonen i Oslo

10Mandater

10.1 Mandat mobbeombudet i Oslo kommune

Bystyret vedtok mandat for mobbeombudet i møte den 7. september 2016, sak 227

1. Mobbeombudet er bystyrets ombud for barnehagebarn og elever i Oslo.
2. Mobbeombudet skal arbeide for barnehagebarn og elevers rett til et trygt og godt psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel, og læring - og gir dem muligheten til å oppleve sosial tilhørighet. Ombudet skal arbeide mot alle former for mobbing, krenkelser, trakassering og diskriminering av barnehagebarn og elever i Oslo.
3. Mobbeombudets virksomhet skal omfatte offentlige og private barnehager, offentlige grunnskoler og videregående skoler, samt grunnskoler og videregående skoler godkjent etter friskoleloven. Ombudets virksomhet skal ikke omfatte skoler etter voksenopplæringsloven eller fagskoleloven, men inkludere elever i alderen 16-19 år som tar grunnskoleopplæring etter opplæringsloven kap. 4 A ved en videregående skole. Ombudets virksomhet skal heller ikke omfatte lærlingene. Deres rettigheter til et godt psykososialt miljø skal følges opp av Elev- og lærlingombudet og bedriftenes verneombud.
4. Mobbeombudet skal være organisert som en egen enhet og utføre sitt arbeid på fritt og selvstendig grunnlag, uavhengig av administrativ og politisk ledelse i kommunen. Organisatorisk plasseres mobbeombudet under bystyret. Ombudet skal samarbeide med Elev- og lærlingombudet i Oslo.
5. Mobbeombudet skal bidra til at barnehagebarn og elever får sine rettigheter til et godt psykososialt miljø ivaretatt, og gi tilbakemelding til politiske og administrative myndigheter i Oslo om hvordan rettighetene blir ivaretatt.
6. Mobbeombudet skal være et lavterskeltilbud som kan kontaktes av elever og foreldre i vanskelige enkeltsaker.

7. Mobbeombudet kan veilede og rådgi i enkeltsaker og gå i dialog med barnehager og skoler i saker som er vanskelig å løse.

8. Viktige oppgaver for mobbeombudet vil være informasjon, forebygging, kompetanseheving og veiledning. Ombudet skal:

- synliggjøre og informere om sin rolle som mobbeombud. Informere om hvordan elever og foreldre kan ta kontakt, også anonymt.
- være tilgjengelig og synlig på sosiale medier og andre nett-arenaer som målgruppen bruker aktivt.
- være en informasjonsressurs og veileder for barn, elever og foreldre, skoleledere, lærere, barnehageansatte og andre som ønsker informasjon og hjelp vedrørende retten til et godt psykososialt miljø.
- bidra til å forebygge digital mobbing og drive veiledning i utfordrende situasjoner knyttet til denne type mobbing.
- samarbeide med aktører som arbeider med barn og unge, som eksempelvis Utdanningsetaten, skolene, bydelene, barnehagene, Elevorganisasjonen, Elev- og lærlingombudet, foreldreutvalg, PPT, skolehelsetjenesten, og frivillige organisasjoner.
- prioritere det forebyggende arbeidet mot mobbing i barnehagen og grunnskolen.

9. Ombudet skal legge frem en årlig rapport for sin virksomhet.

10.2 Mandat elev- og lærlingombudet i Oslo kommune

Bystyret har behandlet saken i møtet 07.09.2016 sak 227

1. Ombudet er bystyrets ombud for elever, lærlinger og lærekandidater i videregående opplæring i Oslo. Ombudets virksomhet skal omfatte offentlige skoler og tilbys også elever i skoler godkjent etter friskoleloven. Ombudets virksomhet skal ikke omfatte skoler etter voksenopplæringsloven eller fagskoleloven, men inkludere elever i alderen 16-19 år som tar grunnskoleopplæring etter opplæringsloven kap. 4 A ved en videregående skole.
2. Ombudet skal samarbeide med alle parter i videregående opplæring. Ombudet skal skape møteplasser for å diskutere medvirkning og dyktiggjøre elever, lærlinger og lærekandidater til aktiv medvirkning i læringsarbeidet.
3. Ombudet skal være en informasjonsressurs og veileder for elever, lærlinger, lærekandidater og andre som ønsker informasjon og hjelp knyttet til rettigheter og plikter i videregående opplæring.
4. Ombudet skal gjennomføre opplæring og gi støtte til elevtillitsvalgte i elevråd og elevorganisasjoner.
5. Ombudet skal kontrollere at elever, lærlinger og lærekandidater i videregående opplæring får sine rettigheter ivaretatt, og gi tilbakemelding til politiske og administrative myndigheter i Oslo om hvordan deres vedtak følges opp, fra et elev- og lærlingperspektiv.
6. Ombudet skal være organisert som en egen enhet og utføre sitt arbeid på fritt og selvstendig grunnlag, uavhengig av administrativ og politisk ledelse i kommunen. Ombudet skal samarbeide med mobbeombudet i Oslo.
7. Ombudet skal legge frem en årlig rapport for sin virksomhet og utarbeide en handlingsplan med mål og tiltak over fireårsperioder.

10.3 Mandat barnehage-, skole og lærlingombudet i Oslo kommune

Bystyret vedtok mandat for barnehage-, skole og lærlingombudet i møte den 28. februar 2024, sak 60.

1. Barnehage-, skole- og lærlingombudet i Oslo er bystyrets ombud for barn og unge i barnehage, grunnskole, videregående opplæring i skole og lærebedrift fram til utgangen av det året de fyller 24 år.

2. Barnehage-, skole- og lærlingombudet i Oslos virksomhet skal omfatte offentlige og private barnehager, offentlige grunnskoler, videregående skoler og lærlinger, samt grunnskoler og videregående skoler godkjent etter friskoleloven. Barnehage-, skole- og lærlingombudet skal legge FNs barnekonvensjon til grunn og sikre at alle barn i Oslo får oppfylt sine rettigheter. Ombudets virksomhet skal ikke dekke hele oppvekstfeltet, men skal omfatte barnehageloven og opplæringsloven. Ombudets virksomhet skal ikke omfatte voksenopplæringen eller fagskolen, men skal ivareta utvidede rettigheter for elever under 24 år som tar videregående opplæring etter kapittel 18.

3. Barnehage-, skole- og lærlingombudet i Oslo skal være organisert som en egen enhet og utføre sitt arbeid på fritt og selvstendig grunnlag, uavhengig av administrativ og politisk ledelse i kommunen. Organisatorisk plasseres ombudet under bystyret.

4. Ombudet skal arbeide med enkeltsaker innenfor sitt arbeidsområde og bidra til bedre kvalitet i tjenestene gjennom å:

- Støtte og veilede barn og foreldre slik at de får ivaretatt sine rettigheter etter barnehageloven om et godt psykososialt miljø, omsorg og lek, læring og danning.
- Støtte og veilede elever, lærlinger og foreldre slik at de får ivaretatt sine rettigheter etter opplæringsloven om en opplæring av høy kvalitet, et trygt læringsmiljø, og medvirkning i forhold som gjelder de selv.
- Benytte erfaringene fra enkeltsakene til å gå i dialog med og ettergå forvaltningen, påpeke avvik og være et talerør for barnehagebarn, elever og lærlinger om etterlevelse av regelverk og planer, samt bidra til dokumentasjon og erfaringsdeling i kommunen.
- Benytte erfaringene fra enkeltsakene til å bidra med informasjon og opplæring, samt sørge for at ombudsordningen er kjent og at ombudet er lett tilgjengelig for barn, unge og foresatte.
- Ta i bruk en digital løsning der barn, unge og deres foresatte kan få rask og effektiv hjelp.
- Samarbeide med aktuelle aktører som arbeider med barn og unge, herunder øvrige ombud i kommunen og ellers.
- Legge frem årsmelding inkludert aktuell statistikk.
- Utarbeide handlingsplan med mål og tiltak over fireårsperioder.

A black and white photograph of a railway track. The track starts in the foreground, slightly out of focus, and curves gently to the right as it recedes into the distance. The rails are supported by wooden sleepers and are surrounded by a bed of gravel. On either side of the track, there are dense, leafless trees and bushes, suggesting a winter or late autumn setting. The sky is overcast and grey. The overall mood is quiet and somewhat desolate.

Publisert: 31.mars 2025

Utgiver: Elev- og lærlingombudet i Oslo, Mobbeombudet i Oslo

Illustrasjonsbilder: Pexel.com